

GRONINGEN NAAR MONTPELLIER

Een wandeling langs rivieren en kanalen

HIELKE HYLKEMA

INTRODUCTIE

Beste lezer,

In 1995 wandelde ik langs kanalen en rivieren van Groningen naar Montpellier. Maas en Marne brachten me tot Parijs en naar de Middellandse zee liet ik me vergezellen door Seine, Loire en Rhône. Het reisverhaal heb ik opgedeeld naar de provincies en departementen waar ik doorheen liep. Zo kwam ik op twintig delen, beginnend met Drenthe en eindigend bij de Hérault.

Het is een reisverslag met kanttekeningen. In elk hoofdstuk staan kaartjes waarmee u de tocht op de voet kunt volgen. De schetsjes geven enige geografische houvast en wie daar gek genoeg voor is zou ze als wandelgids kunnen gebruiken om van Groningen over Parijs naar Montpellier te lopen. Van elke stad waar ik meer dan een nacht verbleef, geef ik een plattegrondje. Ze illustreren de tekst waar meestal iets te vinden is over bezienswaardigheden, historie of plaatselijke horeca. Toeristische informatie dus.

Ik koos geschiedenis als extra thema. Het ging me om de historie van streken en steden waar ik langs kwam. Hoe is het begonnen en hoeveel van wat je nu nog ziet, wijst terug naar een ver verleden? Ik zocht mijn aanknopingspunten in plaats- en streeknamen, in taal, religie en gebruiken. Niet heel systematisch overigens. Maar toch wel weer voldoende om je een indruk te vormen van de vroege Europese (respectievelijk Franse) geschiedenis. Van Kelten tot Karel de Grote zeg maar. De Romeinen spelen de hoofdrol, want de geschreven Europese geschiedenis begint bij de Romeinen. En na de Romeinen was het de katholieke kerk die het gezicht van Europa bepaalde. Dus ook iets over de opkomst van het christendom en over de heiligen die de taak van de Romeinse goden overnamen. Veel Franse steden begonnen als Romeinse stad: Reims, Parijs, Valence, Orange, Avignon... Ik vertel wat er nog van te zien is. Een groot deel van het Romeinse wegennet in Frankrijk ligt er nog in de oorspronkelijke staat. Ook hier een reconstructie voorzover deze wegen mijn pad kruisten.

De dialogen geef ik in het Frans. Heel ongebruikelijk natuurlijk, maar het is levensecht en bovendien komen er handige zinnnetjes in voor die u zelf in Frankrijk kunt gebruiken. In België geef ik de vertaling nog in de marge. Zodra we Frankrijk binnenlopen kunt u een woordenlijst (Vocabulaire) raadplegen waarin alles is terug te vinden. En zo is dit reisverhaal tevens een (opfris)cursus Frans. Bovendien is er nog een wonderlijke index. Kortom: een totaalverslag.

Ik wens u veel leesplezier.

Hielke Hylkema
Groningen, april 2001
hielkehylkema@gmail.com

INHOUD

Deel 1: Drenthe 1

- Zuidlaren 2
 - Assen 9
 - Spier 12
- Zuidwolde 16

Deel 2: Overijssel 20

- Ommen 21
- Hellendoorn 26
- Stockum 32

Deel 3: Gelderland 37

- Vorden 38
- Vorden 2e dag 41
- Doetinchem 43
 - Spijk 48
- Groesbeek 52

Deel 4: Limburg 59

- Afferden 60
- Swolgen 66
 - Venlo 71
- Venlo 2e dag 75
- Roermond 81
 - Pey 91
 - Sittard 95
- Hulsberg 99
- Maastricht 104

Deel 5: Liège 113

- Visé 114
- Luik 119
- Rotheux 124
- Luik 2e dag 128
- Ampsin 133

Deel 6: Namur 138

- Namèche 139
- Namen 145
- Yvoir 150
- Dinant 153
- Givet 158

Deel 7: Ardennes 163

- Fumay 164
- Fumay 2e dag 168
- Monthermé 172
- Charleville-Mézières 177
- Charleville 2e dag 181
- Launois-sur-Vence 184
 - Rethel 189
- Vieux-lès-Asfeld 192

Deel 8: Marne 200

- Reims 201
- Reims 2e dag 207
- Reims 3e dag 215
- Ville-en-tardenois 220
 - Dormans 224

Deel 9: Seine-et-Marne 230

- Château-Thierry 231
- la Ferté-sous-Jouarre 236
 - Meaux 242
- Lagny-sur-Marne 247
 - Vincennes 253

Deel 10: Paris 257

- Parijs 258
- Parijs 2e dag 261
- Parijs 3e dag 268
- Parijs 4e dag 271
- Parijs 5e dag 276
- Parijs 6e dag 282

Deel 11: Île de France 287

- Draveil 288
- Ponthierry 294
- Fontainebleau 298
- Nemours 303
- Château-Landon 306

Deel 12: Loiret 312

- Montargis 313
- Châtillon-Coligny 318
- Ouzouer-sur-Trézée 323
- Belleville-sur-Loire 327

Deel 13: Cher 335

- Sancerre 336
- Sancerre 2e dag 340
- la Charité-sur-Loire 343

Deel 14: Nièvre 350

- Nevers 351
- Nevers 2e dag 356
- Fleury-sur-Loire 361
 - Decize 364
 - Cronat 369

Deel 15: Saône-et-Loire 373

- Bourbon-Lancy 374
- Pierrefitte-sur-Loire 379
 - Digoin 382
 - Digoin 2e dag 386
 - Digoin 3e dag 388
 - Marcigny 390
 - Briennon 396

Deel 16: Loire 400

- Roanne 401
- Roanne 2e dag 405
- Vendranges 408
- Balbigny 413
- Montrond-les-Bains 416
 - St-Étienne 420
- St-Étienne 2e dag 424
- St-Étienne 3e dag 427

- la Barollière 429
- Croix-Régis 434

Deel 17: Drôme 438

- La Petite Gorge 439
 - St-Vallier 445
- Tain-l'Hermitage 448
 - Valence 452
- Valence 2e dag 458
- Loriol-sur-Drôme 462
 - Montélimar 465
 - Pierrelatte 471

Deel 18: Vaucluse 476

- Mondragon 477
 - Orange 480
- Orange 2e dag 485
 - Avignon 493
- Avignon 2e dag 497
- Avignon 3e dag 498
- Avignon 4e dag 501
- Avignon 5e dag 503
- Avignon 6e dag 506

Deel 19: Gard 507

- Tarascon 508
- St-Gilles-du-Gard 515
 - Aigues-Mortes 520

Deel 20: Hérault 527

- Carnon-Plage 528
- Carnon-Plage 2e dag 533
 - Montpellier 535
- Montpellier 2e dag 537
- Montpellier-Groningen 540
- Slot 543**

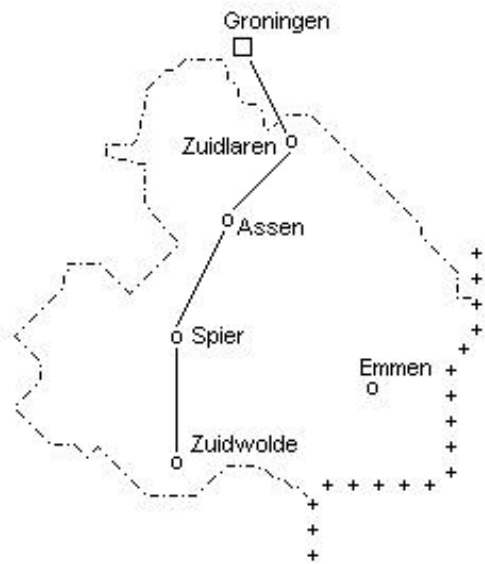
Etappe overzicht 545

Legenda 547

Verantwoording 548

Nawoord 550

DEEL 1: DRENTHE

Drenthe

ZUIDLAREN

- Hoe kom ik daar? vroeg Doortje.

- Je zult moeten lopen. Het is een lange reis, door een streek die soms aangenaam is, maar ook wel eens donker en angstaanjagend. Ik zal echter al mijn toverkunsten aanwenden om te zorgen dat je niets overkomt.

- Kunt u niet met me meegaan? smeekte het meisje, dat het oude vrouwtje als haar enige vriendin was gaan beschouwen.

- Nee, dat kan ik niet doen, antwoordde ze, maar ik zal je mijn kus geven en geen mens zal het in zijn hoofd halen iemand kwaad te doen die is gekust door de Heks van het Noorden.

- *The Wizard of Oz, Frank Baum*

- Waar ga je heen?

Dit was de meest gestelde vraag de afgelopen weken.

- Naar het zuiden...

- Ja, maar waar ga je naar toe in het zuiden?

- Eerst naar Zuidlaren en daarna zie ik wel verder.

Er zijn allerlei redenen om je doel niet te ver weg te kiezen. Als je zegt 'Ik ga naar Maastricht' dan zit je eraan vast. Blijf je om de een of andere reden in Ommen steken dan krijg je de vraag 'Maar ik dacht dat je naar Maastricht ging lopen?' Dat is één reden om voorzichtig te zijn.

Een andere reden is dat mensen je voor gek verklaren als je je bestemming te ver weg kiest. KRO-medewerker Herman Post¹ liep in de voetsporen van Bertus Aafjes naar Rome. Aan iedereen die het maar horen wilde vertelde hij zijn eindbestemming. 'Ik vertel honderd keer per dag dat ik op weg ben naar Rome', schrijft hij. Het begon al op de eerste dag in Aken, toen een behulpzame voorbijganger hem vroeg of hij soms het centrum zocht. 'Nein' zei Herman Post, 'Ich gehe nach Rom.' 'Ach so, hahaha' schaterde de Duitser.

Zoiets zou ik zelf proberen te vermijden.

De laatste reden en de beste: 'Een goede reiziger weet niet waar hij heen gaat...' Dit is de eerste helft van een Chinees citaat met als strekking: als je voor je plezier op reis gaat, kun je het beste maar zo weinig mogelijk plannen maken. Elke bestemming geeft spanning en reizen doe je voor je ontspanning. De tweede helft van het citaat? '...en een uitstekende reiziger weet bovendien niet waar hij vandaan komt.' Dat is hogeschool reizen - zover ben ik nog lang niet.

Vandaar dus: Zuidlaren. Al vermoedde ik wel dat ik verder zou komen.

¹ Herman Post. Te voet naar Rome - in het spoor van Bertus Aafjes, Conserve, 1991.

Alles wat je niet nodig hebt is ballast. Ik denk dat het geldt voor alle bezit, maar je merkt het vooral als je de overvloedige spullen op je rug mee moet dragen. Wat heb je nodig als je naar het zuiden loopt? Dit was de uitrusting toen ik mijn huis verliet: rugzak Jansport, lange spijkerbroek, korte Life Line broek met veel zakken en verstevigd achterstuk, vier paar wandelsokken (Trekking), vier T-shirts (drie zwart, één rood), drie onderbroeken, zwembroek (short), handdoek en washandje, drie zakdoeken, trui, blouse, windjack, fietsponcho, wandelschoenen (een week oud - merk Völkl), wit hoedje. Katoenen schoudertas (niet meer dan een lapje textiel - voor 's avonds).

Toilettas met: zeep, scheerapparaat (!), tandpasta, tandenborstel, nagelknipper, kam, wasmiddel, tandenstokers, naaigerei, drie tabletten paracetamol, Compeed (tweede huid na doorprikken van blaren - nog nooit nodig gehad).

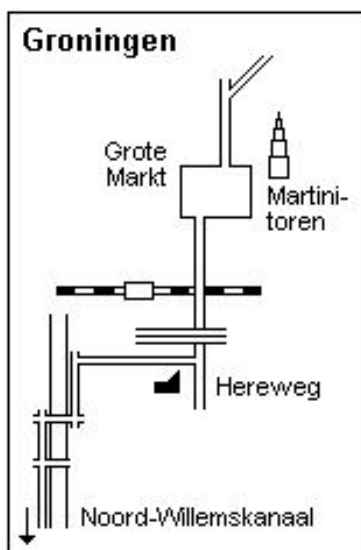
Pennemesje (voor sinaasappels), balpen, schrift (voor reisverslag), doosje sigaren, aansteker, toiletpapier (geen rol, hooguit een meter), plastic lepeltje (voor bekertjes yoghurt of vla onderweg), boekje met Chinese karakters (mocht ik me vervelen), adresboekje, kompas (kadootje van m'n collega's), digitaal autoklokje (f 5,- bij Hallford), VVV-kaarten van 1:50.000 t/m Zuid-Limburg en een overzichtskaart van de Franse Grandes Randonnées (alles in een luchtkussen enveloppe), Hirschtalg (hertezalf: preventief zalfje tegen blaren - zweer ik bij).

Paperassen: paspoort, rijbewijs, giropas, zes betaalkaarten, strippenkaart en een portemonnaie voor alles wat ik vergeten ben of niet mee kan nemen.

Geen wandelgidsen, geen overnachtingsadressen. Ik heb me voorgenomen om de plaatselijke VVV's eens flink aan de tand te voelen.

Mijn meest kostbare bagage heb ik nog niet genoemd. Het is een stukje geestelijke bagage en het weegt dus niets: Tai Ji. Het is mijn magic charm. Een goede fee heeft het me afgelopen jaar geleerd. Ik kom er nog op terug.

Een reis van duizend li begint met de eerste stap. - Dao De Jing

Om een uur of tien trek ik de voordeur achter me dicht, doe hem op slot en berg de sleutel goed op. Ik maak het eerste stapje van de reis van duizend li en loop de Jacob Catsstraat uit, volg de Bedumerweg en Ebbingestraat naar de Grote Markt (tussen de marktkraampjes door - het is zaterdag), Herestraat, Hereweg.

Vlak voor het Van Hall Instituut, waar ik gisteren mijn laatste werkdag maakte, rechtsaf naar het Noord-Willemskanaal en dan verder het Pieterpadtraject naar Zuidlaren. Het Pieterpad is een lange-afstands-wandeling van Pieterburen naar de Sint-Pietersberg onder Maastricht.

Ik heb geen fototoestel bij me en dat wreekt zich direct al bij de Van Iddekinge Brug. Er zit een visser met hengel aan de waterkant en slechts twee meter verder staat doodgemoedereerd een reiger. De één doet het voor de sport, de ander om aan de kost te komen.

Even verder fietst Gerrie K. me voorbij - collega en redacteur van diverse knapzakroutes in Drenthe. - De tocht is begonnen!... roept hij. Goeie reis!

Beneden Groningen gaat er maar weinig boven de Hoornse Dijk - een fietspad langs een oude riviertak met doorkijkjes naar het Paterswoldse Meer. Het enige storende element is een kunstwerk: een hoogspanningsmast zonder leidingen. Het is alsof er een hoogspanningsleiding heeft gelopen en men bij het opruimen een mast vergeten is. Ik stel voor om er even bij stil te staan. Een zuiltje naast het fietspad geeft een voorlichtende tekst. Het kunstwerk, zo lezen we, is er neergezet als onderdeel van een zogenaamd stadsmarkeringsproject. Ik citeer:

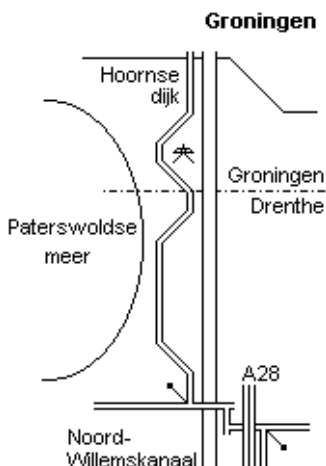
De stadsmarkerings moeten de entree van de stad weer boeiend maken. Vroeger werd de stad begrensd door een muur met poorten, tegenwoordig is de entree van de stad - over de snelweg langs oninteressante bebouwing en een woud van verkeersborden - vaak banaal en zonder identiteit...

Enzovoort. En zo kwamen er tien stadsmarkerings bij de toegangswegen naar de stad. Wat stelt de hoogspanningsmast voor? Nog een stukje tekst dat ik van het zuiltje heb overgenomen:

Kurt W. Forster baseerde zijn ontwerp op de voor het landschap zo bepalende elementen water en aarde, plus op twee vormen van energie: gas en elektriciteit. Het Groningse aardgas is ontstaan in het verleden, een chemische omzetting van oeroude bodemlagen.

De geschiedenis zelf kan ook beschouwd worden als een verteringsproces. Forster koos een electriciteitsmast als basis. Deze is bekroond met zeven brandende 'gasvlammen'. Om twintig minuten over elf's ochtends en 's avonds geven digitale cijfers op de mast gedurende één minuut het tijdstip aan dat met het geboortjaar van de stad samenvalt: 10.40

't Is geen sterke tekst. Even diep slikken en wegwezen. Ik hou niet zo van kunst.

Aan het Noord-Willemskanaal ter hoogte van Haren, vlakbij de plek waar auto's de A28 op en af rijden, staat een friettent. Ik koop er een kroket en een blikje cassis en eet er enkele van mijn eigen boterhammen op. Wie er ook staan te eten zijn Tinus Albers en zoon. Albers rijdt in het weekend zand uit de afgraving in De Punt naar nieuwbouw in Groningen. Hij heeft een gezonde eetlust. Zo'n voetreis lijkt hem ook wel wat.

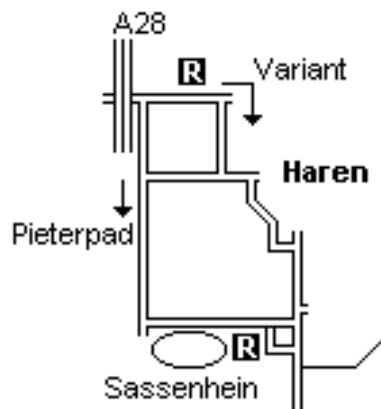
- Hoe lang blijf je weg als ik vragen mag?
- Weet ik nog niet, een week, een maand...
- O. Ja dat kunnen wij niet. Wij hebben zo onze verplichtingen.

Ach ja. Verplichtingen. Die heb ik ook gehad. Tot vandaag om precies te zijn. Vanaf vandaag heb ik geen verplichtingen meer.

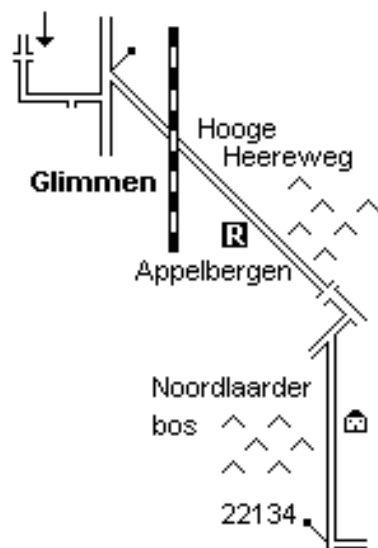
- En waar slaap je vanavond in Zuidlaren?
- Ik ga eerst Pension Zwaan proberen.
- Doe Tiny Stoker de groeten. Die kent mij wel... zegt Albers en hij bestelt nog een kroket.
- Wou je ook nog wat?... vraagt hij aan zijn zoontje.
- Ik zou nog wel een ijsje lusten.
- Nou, dan moet je dat even tegen die man zeggen...

Groningen

In het jaar 1040 wordt Groningen voor het eerst in archiefstukken genoemd. In dat jaar schonk de Duitse keizer Hendrik III de Villa Cruoninga met bijbehorend recht van tolheffing en muntslag aan de bisschop van Utrecht. De geschiedenis van Groningen gaat natuurlijk veel verder terug. Al voor het begin van onze jaartelling woonden er mensen op het noordelijke puntje van de Hondsrug. Maar die schreven nooit iets op.

Vanaf het viaduct bij Haren volgt het Pieterpad twee kilometer de autosnelweg. Een onbegrijpelijke keuze. De juiste wandelroute loopt voorbij het Postiljonmotel en dan bij de viskraam rechtsaf. Zo kom je langs de rand van Haren en je blijft op veilige afstand van het geraas over de A28. Zelf breng ik een achterop komende wandelaarster met deze manoeuvre in de war. Eerst slaat ze het fietspad naast de snelweg in, dan komt ze mij een stukje achterna en uiteindelijk besluit ze toch weer naar het fietspad terug te keren.

Voor het bejaardenhuis rechtsaf en de dorpsrand blijven volgen. Dan kom je uit bij Sassenhein. Sassenhein is een visplas met paviljoen. Je hebt er een mooi uitzicht op de vijver. Zo stel ik me Thoreau voor in zijn huisje aan Walden Pond. Aan de overkant van zijn vijver liep een spoorlijn (een nieuwigheidje, het was 1845), achter deze vijver ligt de verkeersader naar het noorden van Nederland. De koffie in paviljoen Sassenhein is beter en goedkoper dan in het Postiljonmotel - bij twijfel dus even twintig minuten doorlopen. In de gelagkamer staat een oud harmonium en aan de stamtafel zitten vissers te kaarten. Over Thoreau later meer.

Glimmen. De Hooge Heereweg was een onderdeel van de oude legerweg (heerweg) over de Hondsrug. Hij begon op de Grote Markt in Groningen en liep via de Herestraat, Verlengde Hereweg, Hooge Heereweg naar Zuidlaren en zo verder naar

Coevorden. Hier en daar duikt de naam nog op in de topografie van de streek. Voor de paarden en het zware materieel had je de hoge hereweg die bovenop de Hondsrug liep; het voetvolk liep over de lage hereweg onderaan de heuvelrug.

Links de boerderij van mevrouw Janssen, consulente van de Stichting Date. Relatiebemiddeling. Een jaar geleden heb ik me bij haar ingeschreven. Het was een vergissing. De vrouwen uit de kaartenbak van mevrouw Janssen boeiden me niet. Dit bleek al na een vluchtig onderzoek. Zo wanhopig was ik nu ook weer niet.

Geen kwaad woord verder over de Stichting Date. Ze doen hun best, maar ze houden niet van foto's. Probleem bij deze vorm van kennismaken is dat je moet afgaan op een beschrijving en bij de eerste afspraak (de date) zie je pas wie er in levenden lijve bij hoort. De natuurlijke weg is juist andersom: je ziet iemand die je op het oog wel aardig lijkt en daarna kijk je of het verder ook nog klikt.

Mooie verhalen had ze wel, mevrouw Janssen. Over boeren die hoog opgaven van hun veestapel en bedrijfsresultaat - tot het op afrekenen aankwam. De stichting is niet kinderachtig met het inschrijvingsgeld. Ze willen gewoon tweederde van je maandinkomen. Naar draagkracht dus. Ja - en dan bleken die boeren toch eigenlijk helemaal niet zoveel te verdienen... Er waren uitzonderingen. Zoals die boer die z'n portefeuille trok en zei:

- Ik doe er nog een paar honderd gulden bij, maar dan wil ik ook iets goeds!

De consulente legde hem uit dat het zo niet werkte bij de Stichting Date.

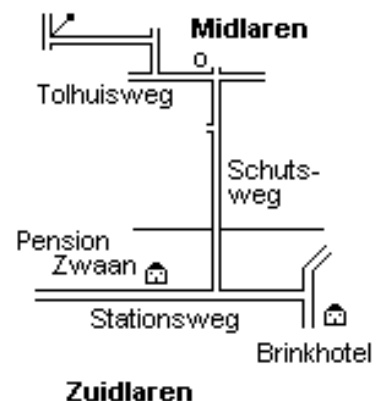
Boerinnen zijn schaars in Nederland. Een van de dames die ik ontmoette vertelde me dat ze eerst een kennismakingsadvertentie had gezet in het lijfblad van agrarisch Nederland: De Boerderij. Het boerenbedrijf sprak tot haar verbeelding. Ze kreeg zo'n zestig brieven. Die heeft ze allemaal beantwoord en toen bleven er nog twaalf boerenzonen over waarmee ze een ontmoeting regelde. Ze reisde door heel Nederland en luisterde naar hun verhalen.

- Daarna, zo verklaarde ze, wou ik geen boerin meer worden.

In uitspanning de Appèlbergen zie ik de eerste papegaaien. Zo merk je aan alles dat je steeds zuidelijker komt. Op het terras zit de dame die bij Haren achter me liep. Ze drinkt thee. Als ik van het toilet terugkom is ze verdwenen. Vermoedelijk is ze bang dat ik een praatje begin en dat we daarna samen verder moeten naar Zuidlaren. Ik zie haar niet weer terug.

Een hond komt spontaan met een oude bal in de bek het terras op en legt hem bij mijn tafeltje neer. Of ik die even willen weggooien, dan kan hij hem weer ophalen.

De weg voert langs het Noordlaarderbos. Ik haal drie wandelaars in. Een man met twee vrouwen. De man loopt alleen voorop, vermoedelijk om het gekwebbel te ontvluchten. We wandelen een tijdje samen en praten over het weer dat beter is dan voorspeld.

Tegen vier uur bereik ik Zuidlaren. Een brinkdorp, mooi, saai en rustig, waar mensen uit de omgeving op zaterdag inkopen komen doen. Eens per jaar staat het dorp op z'n kop: de derde dinsdag in oktober. Dan is er de Zuidlaardermarkt - een paardenmarkt die er ook al was in het jaar 1200!

Pension Zwaan aan de Stationsweg kan mij herbergen. Hoe zou er geen plek kunnen zijn bij iemand die ik de groeten moet doen? Mevrouw Stoker wijst me de kamer waar ik twee jaar geleden ook al eens geslapen heb. De meeste wandelingen naar het zuiden eindigen de eerste dag in Zuidlaren.

Op het terras van het Brinkhotel komt een echtpaar van een jaar of veertig aan een naburig tafeltje zitten. De vrouw zit nauwelijks of ze staat al weer op om bij het scheiden van de markt nog een paar plantjes te kopen. De handelaar is al bezig zijn flora in te pakken.

De man begint een gesprek:

- Altijd hetzelfde. Ze kan geen plant zien of ze moet hem hebben. Onze tuin staat propvol planten. Je zou zeggen: er kan niets meer bij. Maar nee - ze koopt steeds weer nieuwe planten. Let op! Zo meteen komt ze terug voor de autosleutels.

Hij legt de autosleutels alvast klaar op het tafelblad en vervolgt zijn monoloog:

- Zelf heb ik dat met boeken. Ik koop meer boeken dan ik lezen kan. Ons huis puilt uit van de boeken.
- Oude of nieuwe?
- Allebei.
- Waarover?
- Overal over. Ik vind alles even interessant. Dat is het probleem. Fiction, non-fiction... Nederlandse romans, Engelse boeken en af en toe koop ik een Franse Maigret - het zijn de enige boeken die ik in het Frans kan lezen.

Toevallig geldt dit voor mij ook. Mijn Franse boeken zijn ook uitsluitend Maigrets. Maar ik krijg geen tijd om de opmerking te plaatsen. Mevrouw komt terug voor de autosleutels en brengt haar plantjes in veiligheid.

- Zo hebben we allebei onze tic. Zij met planten, ik met boeken.
- Boeken kun je eventueel weer verkopen... opper ik. Met planten ligt dat moeilijker.

Het leek me een aardige opmerking, maar hij reageert er niet op. De man is niet het type voor een dialoog. Hij is liever de hele tijd zelf aan het woord. Nu buigen ze zich allebei over de menukaart en roepen de ober erbij om zich over de bijzonderheden te laten informeren. Tijd om op te stappen. Koffie op dit terras is betaalbaar, maar een warme hap haal ik liever op een ander adres.

Aan de Stationsweg heb ik ergens een goedkope Hollandse maaltijd gezien: een gehaktbal, gebakken aardappels en boontjes - dat werk. Maar het is nog vroeg. Eerst een pilsje voor op het terras. Luid toeterend komt er een vrachtauto voorbij. Albers en zoon. 't Is een kleine wereld. Die man heeft trouwens goede ogen.

Binnen zit een ouder echtpaar aan dezelfde goedkope schotel als ik voor me heb. Op zich is dit niet vermeldenswaard, ware het niet dat ik dezelfde mensen 's-avonds in de huiskamer van het pension terugzie. Meneer de Wit is aardappelhandelaar. Hij koopt aardappels, bewaart ze in grote koelcellen en verkoopt ze weer op een gunstig moment. Albert Heijn is een van zijn vaste afnemers. De rest van de avond hebben we het over aardappels.

De Wit vertelt me hoe je goede friet moet bakken. Ik geef het als kanttekening. Misschien kan ik er lezers een plezier mee doen. Goede friet krijg je alleen met klei-aardappels zoals Bintje, vernam ik verder. Klei-aardappels hebben een betere structuur. Je kunt ze ook langer bewaren dan aardappels uit andere grond. In klei groeien de aardappels langzaam. Ze groeien als het ware tegen de verdrukking in en dat maakt ze sterk.

Het is een principe dat ook elders opgaat: wat langzaam en tegen de verdrukking in groeit, wordt sterk. Hoe sterker de wind, hoe sterker de bomen. Het hout van snelgroeiende bomen is onbruikbaar - het is niet hard genoeg. Iemand die veel tegenslagen te verwerken krijgt, wordt mentaal sterker. Tegenspoed dwingt je namelijk om nieuwe bronnen aan te boren en je wortels te verstevigen. Met andere woorden: klaag niet over tegenslagen, maar profiteer ervan! The Tao of Bintje - bespiegelingen rond een aardappel.

Frietrecept

Een avond van tevoren het vet heet maken en één frietje erin. Wachten tot die komt boven drijven. Dan is het vet heet genoeg. Rest van de friet erbij. Even doorbakken, eruit en laten afkoelen.

Volgende dag: zelfde procedure. Vet heet laten worden tot één frietje boven komt drijven. De rest erbij en afbakken tot goudbruin.

Mevrouw de Wit houdt het om elf uur voor gezien. Ze gaat naar bed. Wij pakken een blikje bier uit de koelkast en praten verder. Over aardappels.

- Als je zoals ik je hele leven tussen de aardappels zit, dan weet je er op den duur echt alles van, zegt de Wit. Je gelooft me misschien niet, maar vaak kan ik aan een aardappel zien bij welke boer hij vandaan komt.

Ik geloof hem direct en moet denken aan het verhaal Taste van Roald Dahl. Daar weet een wijnkenner in het kader van een weddenschap de herkomst van een Franse wijn tot op het château nauwkeurig te achterhalen, louter door zorgvuldig ruiken en proeven van het glas wijn dat voor hem op tafel staat. In gedachten zie ik er nu geen glas wijn staan maar een aardappel liggen, die meneer de Wit door kijken, ruiken en bijten feilloos weet terug te voeren tot boer Jansen in Alblasterdam.

ASSEN

Het miezert een beetje als ik op zondagmorgen langs de Stationsweg Zuidlaren uitloop. Maar al snel klaart het op en naast de zandweg naar Schipborg vind ik een geschikt plekje voor mijn dagelijkse Tai Ji oefeningen.

Tai Ji

Vertaling: het allerhoogste vechten.

Tai Ji is een begrip uit de Chinese filosofie. Tai Ji is het allerhoogste principe en bron van alles.

Uit Tai Ji komen yin en yang voort. Yin en yang bepalen de 'tienduizend dingen' tussen hemel en aarde.

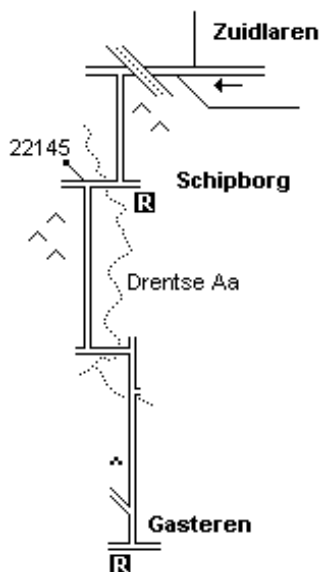
太 极 拳
tài jí quán

Hemel is puur yang, aarde is puuryin. De mens leeft er tussenin en heeft iets van beide. In de ideale (natuurlijke) situatie is er een evenwicht tussen yin en yang, maar bij de meeste mensen zijn yin en yang uit balans geraakt en daarom functioneren ze niet langer optimaal. De Tai Ji oefeningen zijn bedoeld om het evenwicht te herstellen.

Wat is Tai Ji? Het zijn langzaam uitgevoerde bewegingen ontleend aan de Chinese vechtsport. Een eeuwenoude techniek gebaseerd op de filosofie van yin en yang en bedoeld om lichaam en geest in harmonie te brengen. Goed voor spieren, bloedsomloop, concentratie, energie en gezondheid, om maar wat te noemen.

Tai Ji leerde ik van Wang Yan, een Chinese lerares die de beweging adembenemend mooi kan uitvoeren. Zelf ben ik nog maar een beginner. Ik beoefen het nog maar een jaar en heb net deze maand de laatste van de drie delen geleerd. De Yang-stijl kent drie delen die vloeiend in elkaar overgaan. Een volledige serie duurt ongeveer een kwartier.

- Tai Ji is wonderfull... zei juf altijd.

Zo is het en kennis van de Tai Ji bewegingen beschouw ik dan ook als mijn meest kostbare bagage. Het is ideaal voor onderweg want je kunt het buiten overal doen, in tegenstelling tot bijvoorbeeld yoga. Het beste is om Tai Ji te oefenen vlak na het opstaan, dus voor het ontbijt. En altijd in de open lucht - weer of geen weer. In China zijn de parken de favoriete Tai Ji plekken. Heel vroeg al, als de zon nog maar net op is, zijn jong en oud bezig in de ochtendmist. Zo vroeg haal ik niet. Tijdens een wandeling probeer ik 's morgens het volgende schema aan te houden: opstaan, ontbijt, uur lopen, drie kwartier Tai Ji. En dan bij voorkeur op een mooi egaal en rustig plekje.

Nu kent Nederland maar weinig plekjes waar in drie kwartier tijd niemand langs komt en dat geldt ook voor het grasveld tussen

de Spartelvijvers en het Diepenveen. Eerst draaft er een groep joggers uit een naburige camping voorbij onder leiding van een soort sportleider. Dat stoort mij nauwelijks - die lui moeten gewoon doorlopen. Lastiger wordt het als over de grasvlakte een oudere dame nadert en naast me blijft staan om het fenomeen eens van dichtbij te bekijken.

- Tai Ji... zeg ik en werk langzaam toe naar de positie die bekend staat als 'de goudfazant staat op één poot'.

- Zegt me niks...

- Hm.

- Maar het zal wel goed zijn voor de concentratie.

- Klopt... zeg ik en balanceer intussen op mijn andere been.

De vrouw zou het gesprek nog wel willen voortzetten, maar nu ik onverstoort doorga, begrijpt ze gelukkig dat ze teveel is. Ze loopt verder.

Café De Drentse Aa zit dicht. Dat betekent eerst een wandeling door het Stroomdallandschap van de Drentse Aa en dan pas koffie. Te Gasteren in café-restaurant Brinkzicht.

Een grapje van de ober. Een jongedame plaatst een bestelling aan de bar.

- Ik wil graag twee koffie, een karnemelk, een gewone melk en een bitter lemon.

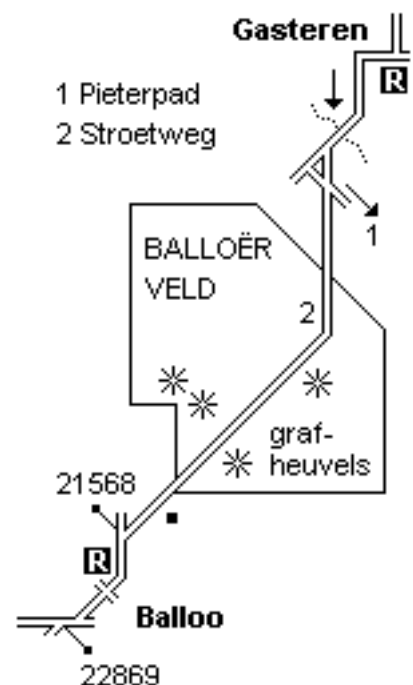
- En de andere dames?

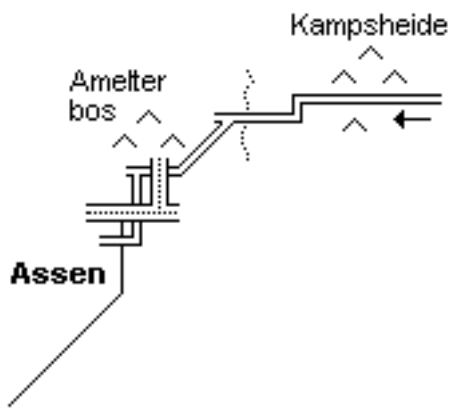
Voorbij Gasteren verlaat ik het Pieterpad dat verder gaat naar Rolde. Zelf loop ik vandaag naar Assen waar ik bij m'n moeder kan overnachten.

De Stroetweg over het Balloërveld: een zandweg door een heidelandschap met grafheuvels uit lang vervlogen tijden. Niemand te zien zover je kijken kunt. Niets wat er op wijst dat je in de twintigste eeuw bevindt. Langs zo'n weg zou je kunnen inslapen en wakker worden in een andere tijd.

Gerard van Westerloo¹ sprak hier tijdens zijn wandeltocht door Nederland met schaapherder Albert Koopman die op dit heideveld eens iemand uit een ver verleden was tegengekomen. Het was een man, gekleed in de kleren van toen, op zoek naar zijn vader. Zulke dingen begin je te zien als je lang alleen op de hei loopt. Het kan natuurlijk ook een toneelspeler zijn geweest. Iemand uit Assen bijvoorbeeld, die 's morgens zijn berevel uit de kast pakt om zich op het Balloërveld uit te leven. Dat is de verklaring van de nuchtere Hollander. Maar kom hier eens terug als het mistig is of 's avonds in het pikkedonker als er een onweer losbarst. Dan zou de fantasie het wel eens kunnen winnen van gezond verstand. Dat zijn de momenten waarop schaduwen zich losmaken van de grafheuvels en op je af te komen... Het Balloërveld is aan de ontginningsijver van Staatsbosbeheer ontsnapt omdat het in 1918 een militair

¹Gerard van Westerloo: Voetreiziger. Verslag van een tocht door Nederland. (1993)

oefenterrein werd. Waar defensie al niet goed voor is. In Assen staat een kazerne. Als jochie kwam ik hier met vriendjes om hulzen te zoeken.

In de buurt van Balloo kom ik de eerste zondagmiddagwandelaars tegen. Voor zover ik het bekijken kan zijn ze allemaal van deze tijd.

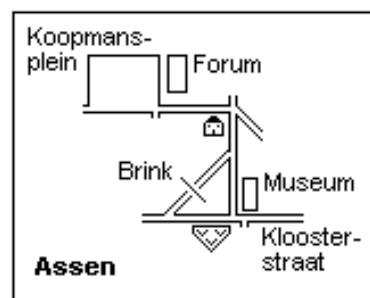
Ik probeer een man in te halen, maar het lukt niet. Hij begint te praten. En zo lopen we al keuvelend, tussen oude boomgaarden door, Assen binnen. De man is opgegroeid tussen boomgaarden, vertelt hij. Zijn vader was fruitteler. Hij vertelt over hoogstam- en laagstambomen. Tegenwoordig is alles laagstam om er beter bij te kunnen. In de wijk Sluisdennen scheiden onze wegen.

In Assen ben ik geboren. Het is de stad van mijn jongensjaren. Ik heb er 24 jaar gewoond. 's Avonds ga ik nog even de stad in. Een groot deel van oude binnenstad hebben ze vernield. De sloopkoorts speelde in de jaren zestig. Oude straatjes verdwenen. Er kwam een nieuw plein - het Koopmansplein - en elders in de stad verrezen de eerste flats. Het is vaker gezegd: alle Nederlandse binnensteden beginnen op elkaar te lijken. Je ziet overal dezelfde winkels: Hema, C&A, V&D, Bruna, Trekpleister... Eén hotel heeft zich staande weten te houden in het Asser centrum: Hotel De Jonge. Het heeft zelfs een Grand Café. Bravo! De anderen hebben het af moeten leggen tegen nieuwkomers als Van der Valk - buiten de stad aan de A28.

De nieuwste aanwinst in het centrum is een overdekte winkelgalerij: het Forum. Oorspronkelijk was het forum een marktplaats - in de tijd van de Romeinen. Het forum lag bij het kruispunt van de twee hoofdwegen door de stad. In diverse steden van Romeinse oorsprong leeft de naam nog voort in de binnenstad.

Forum

Romeinse marktplaats. Het forum was bestemd voor handel, godsdienst, politiek en rechtspraak.

Maar zo oud is Assen niet en Romeinen zijn er nooit geweest.

Assen ontstond omstreeks 1260 toen het nonnenklooster Maria in Campis (Maria in het Veld) bij Coevorden werd verplaatst naar het gebied Hassen ten westen van Rolde. Een deel van de oude kloostermuur staat nog overeind aan de Kloosterstraat. Wel heel oud in Assen is de uitgeholde boomstam in het Provinciaal Museum aan de Brink. Deze bij Pesse gevonden kano noemen ze hier het oudste vaartuig ter wereld - 6000 vC.

Ik weet niet of het zo is.

SPIER

Assen is bekend om zijn motorraces op de vierde zaterdag in juni - de TT (Tourist Trophy). Eerst is er een weekje kermis terwijl de renners alvast warm draaien op het circuit. 'De Training' heet dat en zo kwam ik voor het eerst met dat woord in aanraking. Ik weet niet hoe het nu is maar in mijn jonge jaren was de TT voor de Asser jeugd het hoogtepunt in een overigens vrij saai seizoen.

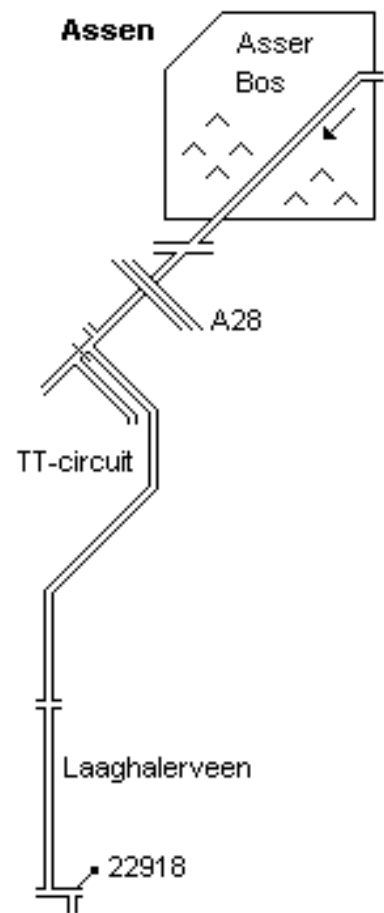
Als jochies hingen wij naast onze step bij het moeilijke bochtenwerk. Dit noemden we 'Djoek in de bocht'. Duke was een succesvolle motorrenner in de jaren vijftig. Op de grote dag zelf zaten we 's middags, als het circuit weer leegliep, langs de Overcingellaan om automerken te turven. Ook nummerborden werden nauwkeurig genoteerd. De hele buurt zat daar langs de weg - om al die drommen motorliefhebbers te bekijken. Zoveel auto's zag je het hele jaar niet weer. Op de TT-dag stond er ook een agent bij ons op de hoek van de straat het verkeer te regelen. Heel interessant allemaal.

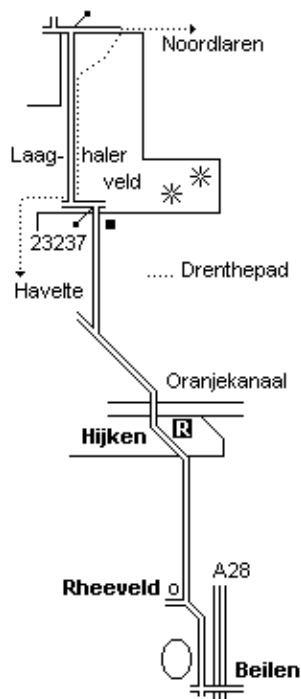
Stralend blauwe lucht. Door het Asser bos loop ik in de richting van de TT-baan. Het Asser bos ken ik nog steeds als mijn broekzak, maar in de buurt van de ringweg lopen de weggetjes anders dan voorheen. De mooie klimboom aan de bosrand van waaruit we de vijand konden zien aankomen, die staat er niet meer.

Bij de baan aangekomen zie ik een man met een walkie-talkie die de afzetting in de gaten houdt. Ik mag de baan niet op. De TT-baan is nu een 'permanent racecircuit' vertelt hij en verboden terrein voor onbevoegden. Ik schijn bij die onbevoegden te horen.

- Maar.. zo legt de man mij uit. Je kunt om het circuit heenlopen en dan kom je aan de andere kant uit op de weg naar Laaghalerveen.

Dat blijkt te kloppen. Het is een zandweg en dat loopt natuurlijk wel net zo plezierig als de grote weg. Het Laaghalerveld is een natuurgebied met een fietspad er doorheen. Hier loopt ook het Drenthepad - een lange-afstands-wandeling van Noordlaren naar Havelte. En zowaar: er komen mij wandelaars tegemoet. Twee echtparen. Maar wat je hier vooral veel ziet zijn fietsers en dan weer vooral uit de categorie bejaarden. Ze hebben lunchpakket en thermoskan bij zich. De temperatuur stijgt en ik verwissel de lange broek voor de korte.

Schape zijn leuk om te zien op een heideveld, maar als ze aan een stuk door jammeren gaat de aardigheid er snel af. Nog niet zo lang geleden suggereerde iemand van de Van Hall directie dat schaapherder misschien wel iets voor mij was. Schaapherder of vuurtorenwachter, zo meende hij. We hadden het over uitstervende beroepen.

Schaapherder zou niets voor mij zijn. Vroeger misschien. Vroeger was alles anders. In oudtestamentische tijden kon je met het hoeden van schape en geiten een vrouw bij elkaar verdienen. Zeven jaar werkte Jacob tussen de schape en het leverde hem zijn nichtje Lea op. Nog eens zeven jaar tussen het geblaat en gemekker en hij kreeg niet Rachel er ook bij. Veelwijverij, huwelijk tussen bloedverwanten en een verkapte vorm van vrouwenhandel. Voor meer informatie: Genesis 29:15-28.

Het bordje van Staatsbosbeheer maakt melding van Schotse Hooglanders - ruigharige koeien met vervaarlijke horens - maar ik zie ze hier niet.

Hijken ligt aan het Oranjekanaal. Bij de brug staat een café met terras. De koffie is niet klaar en om het de waard niet moeilijk te maken, neem ik wat anders. De man vraagt of ik hier eerder geweest ben want mijn gezicht komt hem zo bekend voor... Nee, ik ben hier nooit eerder geweest.

Buiten zet ik een tafel en stoel in de zon en kijk wat Hijken te bieden heeft. Er komt een trekker voorbij met een lege giertank die nog nadruppelt. Een boer die stront heeft uitgereden. Dan een groepje giechelende schoolmeisjes op de fiets. En daarna de waard met de soep.

Op de derde dag van zo'n wandeling begin je er pas een beetje in te komen. De gedachten aan thuis en werk raken wat op de achtergrond. Nieuwe onderwerpen dienen zich aan: welke weg zal ik nemen, waar zal ik stoppen, wat eten we vandaag, waar kan ik slapen... Hele elementaire vragen en dat alles in een steeds wisselend decor met na elke bocht in de weg nieuwe avonturen. Zo weinig mogelijk plannetjes maken. Het leven nemen zoals het is. Vandaag begint die stemming een beetje door te breken. Het zomerse weer helpt natuurlijk wel om in de goede sfeer te komen.

- Zal ik je met de auto wegbrengen tot waar het mooi wordt?... vroegen twee mensen vlak voor mijn vertrek uit Groningen.

- En waar wordt het dan mooi?

- Nou, in Zuid-Limburg, in de Ardennen. Noord-Frankrijk misschien...

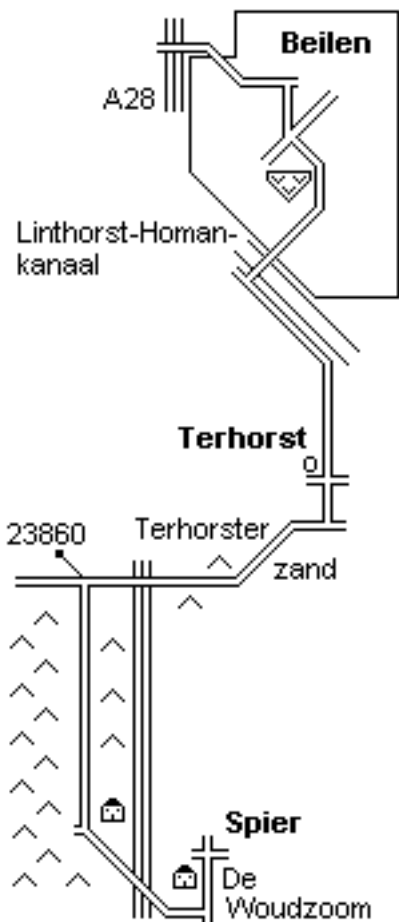
Ze zijn niet de enigen die zo denken. 'Mooi' is voor hen altijd ver weg en ze hebben grote haast om er te komen. 'Mooi' is een kwestie van mentale instelling, van de juiste stemming. Je omgeving wordt mooi als je hem op een bepaalde manier op je laat inwerken. Het is een kwestie van registratie en interpretatie. En dan maakt het verder niet zoveel uit waar je zit - op de Drentse hei, in Limburg of aan de Loire. Maar dit kun je ze moeilijk uitleggen.

Het zijn dezelfde mensen die je bij terugkomst vragen:

- En waar was het nu het mooist?

- Langs de Hoornse Dijk... zeg ik dan. Ik heb nog even gekeken hoe het verderop was, maar geloof me: er gaat echt niets boven de Hoornse Dijk!

Beilen. In Beilen wil ik overnachten. Dus op naar de VVV. Een jongedame brengt het verpletterende nieuws: in Beilen kan ik niet overnachten! Hotels of pensions kent Beilen niet en de adresjes in de omtrek zijn door Duitsers bezet. Nee, als ik ergens wil slapen dan moet ik naar Spier. Motel Spier (Van der Valk) of Hotel De Woudzoom. Ze wil wel even bellen...

Dit zijn nu van die logementen die je probeert te vermijden. Ze zijn te duur en veel te decadent voor een eenvoudige wandelaar. Maar goed, ik heb geen keus en de dame reserveert een kamer van een kleine honderd gulden per nacht, in Spier. - Het is maar vier kilometer verderop, zegt ze in alle ernst. Later op de dag, in Spier, zie ik op de ANWB-wegwijzer: Beilen 6 km. Over de snelweg. Wandelend leg je zo'n acht km af. Twee uur lopen dus. Maar het is een leuke route over het Koninginnepad door het Terhorsterzand en de temperatuur stijgt nog steeds, al loopt het tegen het eind van de middag. Zweeten in T-shirt en korte broek.

Ik heb hier eerder gelopen. Twee jaar geleden. Ons geheugen zit zo in elkaar dat bij het zien van bekende plekjes ook weer de bijbehorende herinneringen naar boven komen.

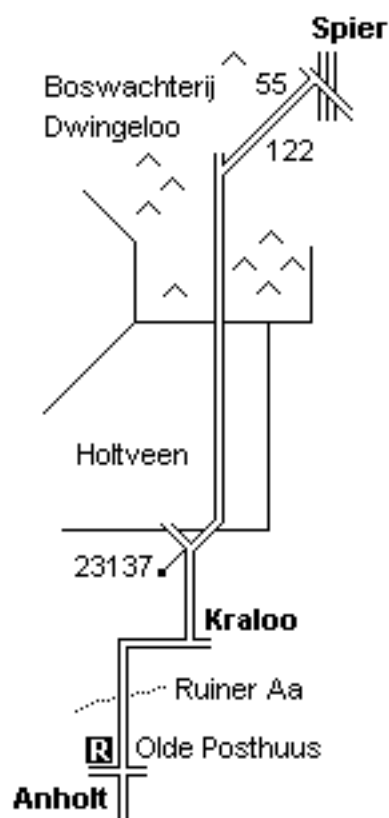
Ergens in een bocht bij een bankje zie ik in gedachten de twee vrouwen die me destijds achterop reden. Toen ze voorbij waren hoorde ik de een in plat Drents tegen de ander zeggen: - Dee lup allèinig.

Het is zeven uur geweest als ik Hotel De Woudzoom bereik alwaar ik neerplof op het terras om eerst iets aan mijn dorst te doen. Maar als er na tien minuten nog niemand komt opdagen, zoek ik mijn heil bij de buurman aan de overkant van de weg. Daar is een vlotte bediening. Ik zit naast een oude Canadees in legerjack, baret op z'n hoofd en een sigaar in de mond. Hij legt aan zijn vrouw uit hoe de bevrijding van dit stukje Nederland vijftig jaar geleden verliep.

's-Avonds eet ik bij dezelfde buurman - een schnitzel op precies te zijn. Aan het tafeltje tegenover me zit een irritant drietal. Twee ervan, man en vrouw, kijk ik op de rug. De derde, een man van een jaar of vijftig, zit met het gezicht naar me toe. Hij neemt steeds een hap, legt dan mes en vork weg, vouwt z'n handen onder de kin en vervolgt zijn betoog. Zijn blik rust afwisselend op z'n tafelgenoten en op mij. Het gesprek gaat erover hoe goed ze eigenlijk allemaal bezig zijn. De man loopt hard, heeft z'n zaakjes na een recente scheiding keurig geregeld en is kortom een onuitstaanbare zelfgenoegzame kwibus. De vrouw kijkt af en toe opvallend achterom naar mijn tafeltje en begint dubbel te praten vanwege overmatig drankgebruik. Voor morgen hebben ze een stukje Pieterpad op het programma staan, hoor ik.

In De Woudzoom zit ik met het verkeerde budget in het verkeerde decor. Ik maak nog een ommetje in de avondschemering en ga vroeg naar bed. Bij het zachte geruis van de A28 dat door het open tuimelraam naar binnen komt, val ik vrijwel onmiddellijk in slaap. De volgende dag in Zuidwolde zie ik een boekje liggen: 'Vrienden op de fiets' met particuliere adressen in heel Nederland. Ik kijk bij Beilen. En ja hoor, daar staan ze, drie in getal. Logies & ontbijt voor f 25,- tot f 30,-. Maar dat weet het VVV in Beilen niet. Daar laten ze wandelaars rustig twee uur doorlopen en schepen ze met een kostbare overnachting op...

ZUIDWOLDE

Helderblauwe lucht. Bij het ontbijt ben ik de eerste. Het ontbijt in Hotel De Woudzoom is een doe-het-zelf aangelegenheid. Dit betekent bijvoorbeeld dat je voor elk kopje thee overeind moet om water te tappen en daar hang je dan je theezakje in. Wat een armoe. Ongezelliger kan het niet. Er komt een jongeman bij zitten. Keurig in het pak. Geen vakantieganger zo te zien. We kijken door de vitrages naar een rij Mercedesen en BMW's die naast het hotel geparkeerd staat. Om half negen kan ik weg.

De A28 over, het bos in en dan het fietspad naar Kraloo door het Holtveen. Een aardig traject met mooie vergezichten over heide- en waterpartijen. Tai Ji aan de rand van het heideveld. Af en toe passeert er een fietser. Verder niemand.

Restaurant Het Olde Posthuus is nog niet open als ik in Anholt aankom. Op het terras wacht ik de openingstijd.

Als een wandelaar niets te doen heeft als hij ergens zit, dan haalt hij zijn kaart tevoorschijn en daar kan hij dan uren naar kijken. Je hebt zoveel mogelijkheden om je weg te kiezen. Elk alternatief heeft z'n voor en z'n tegens. De ideale route hangt af van je conditie, de weersgesteldheid, de inhoud van je knapzak, behoefte aan praten, om er maar enkele te noemen. Heeft het net geplensd, dan kun je zandpaden beter mijden. Waait er een gure oostenwind, dan zoek je een pad ten westen van een bosrand. Heb je geen eten of drinken meer, dan zoek je een weg die naar een dorp leidt. Ben je moe, dan hou je de weg kort en vlak. Wat je eigenlijk doet is: aangename prikkels opzoeken en onaangename uit de weg gaan. Heel elementair. Zo bekeken zijn verplichte wandelroutes als het Pieterpad niet ideaal, tenzij je bereid bent elk moment aan het keurslijf van de roodwitte markering te ontsnappen. Natuurlijker is het, als ieder zijn eigen weg kiest - 'zijns weegs gaat' zeg maar. Laat ieder de weg kiezen die bij hem past.

Overigens is het niet verwonderlijk dat lange-afstands-paden als het Pieterpad zo razend populair zijn. Mensen durven niet zo goed hun eigen weg te gaan. Dat is veel te onzeker. Ze zoeken onderweg houvast. En de boekjes bij de lange-afstands-paden geven die houvast. De markeringen houden je op platgetreden paden. In het boekje lees je waar je kunt eten en drinken of waar je kunt slapen (verreweg de meeste wandelaars reserveren van te voren logies) of waar je de dichtstbijzijnde bushalte kunt vinden. De boekjes geven ook informatie over de streek waar je doorloopt en dat

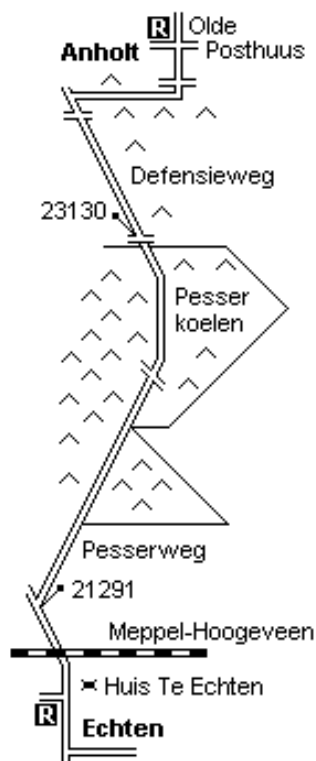
maakt je enigszins vertrouwd met de omgeving. Bovendien: je ontmoet andere wandelaars die precies dezelfde route volgen. Je bent dus niet alleen. Om al deze redenen laten mensen zich graag de weg voorschrijven.

Het terras zit vol als de deur van het Olde Posthuus om elf uur opengaat. De plek is uitnodigend. Voor de eerste keer tijdens de wandeling drink ik koffie rond koffietijd. Waarvan akte.

Ik sprak later een goede bekende die hier van een oude boer had gehoord dat Anholt oorspronkelijk 'aanhouden' zou betekenen. Dat wil zeggen: op die plek kon je de postkoets aanhouden. Klinkt heel aannemelijk - een soort bushalte dus. Maar ik heb het opgezocht. Anholt betekent hier 'veilig onderdak' of 'rustige verblijfplaats'. Al in 1300 konden reizigers hier terecht. Hun eerste gastheer was Reijne Wardinc, tevens de oudst bekende herbergier in Drenthe. De Anholt werd oorspronkelijk opgezet als hospitium - een logeergelegenheid voor ambtenaren die op inspectiereis waren langs de bisschoppelijke bezittingen in Drenthe. Pas later werd De Anholt een posthuis, een halteplaats voor de postkoets.

Hospitium

Hospitium betekent herberg. Van het Latijnse *hospitale* (verblijven) zijn woorden als *hospitaal*, *hospita* en *hotel* afgeleid. *Hospita* (gastvrouw) is ook een Latijns woord.

Vanuit Beilen zou Hoogeveen mijn bestemming zijn geweest, maar met Spier als uitgangspunt kies ik voor Zuidwolde en besluit Hoogeveen links te laten liggen.

Echten ligt aan de spoorlijn Meppel-Hoogeveen, maar de trein stopt er alleen als je aan de noodrem trekt. Mijn huidige baas - eigenlijk ben ik nu met vakantie, pas op 1 juni volgt ontslag - heeft een knapzakroute rond Echten uitgezet. Het bijbehorende boekje lijkt me nuttige lectuur voor bij de lunch. Maar helaas, bij het restaurant waar ik mijn oog op heb laten vallen, kennen ze het boekje niet en zo eet ik mijn broodje kroket zonder enig historisch besef.

Inmiddels weet ik dat Echten voor het eerst in de archieven opduikt in 1181 en dat er een havezate staat die in handen was van de familie Van Echten. Jonkheer Roelof van Echten (1592-1643) was een voortvarend man. Hij beijverde zich voor de ontginning van de veengronden (turfwinning) en werd daarmee de stichter van de plaats Hoogeveen.

Op het terras krijgen een vader en moeder het met elkaar aan de stok.

De vrouw wil even een fotootje maken. Man:

- Dat moet je zo niet doen. Je moet daar gaan staan. Kijk zo...

En hij staat op om haar het toestel uit handen te nemen. Vrouw:

- Ik wil gewoon even een fotootje maken. Jij maakt er gelijk weer zo'n punt van. Zo mooi hoeft het toch niet. Gewoon even een kiekje van de kinderen...

Met voor de rest van de dag een gestoorde relatie. Samenleven is moeilijk. Vooral als je elkaar niet ligt. Ik stap op en ontdek verderop nog een restaurant. Drie restaurants tel ik in Echten en ze zijn alle drie open! Opmerkelijk voor zo'n klein dorp.

Twee paarden in een weiland. De omheining reikt niet verder dan hun knieën. Ze zouden er gemakkelijk over kunnen springen, maar doen het niet. Mensen in de sleur van het dagelijks bestaan. Ook zij kunnen heel eenvoudig ontsnappen, en doen het evenmin. 'De meeste mensen leiden een leven van stille wanhoop', schreef Thoreau. Maar ze doen het zichzelf aan. Ze leggen zichzelf onnodig veel beperkingen op. En zelfs in hun vrije tijd laten mensen zich nog de wet voorschrijven: ze kopen een wandelboekje en volgen platgetreden paden of boeken een 'geheel verzorgde reis'.

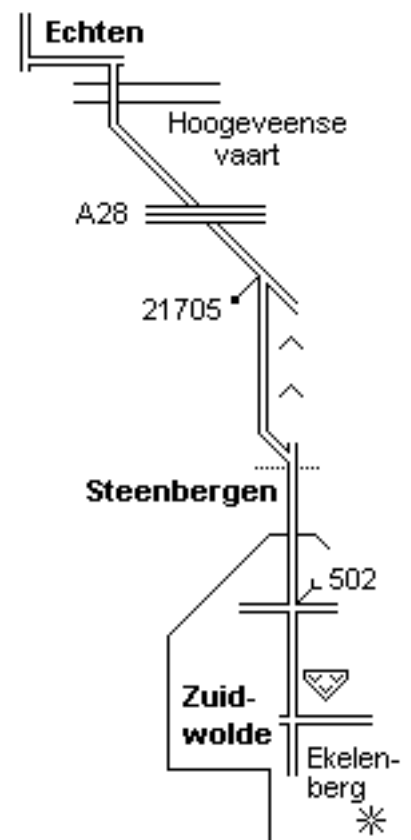
The mass of men lead lives of quiet desperation. - Walden, Thoreau

De VVV in Zuidwolde krijgt een ruime voldoende. De jongedame heeft een lijstje logies & ontbijt adressen bij de hand en weet er alles van. Ze vraagt belangstellend waar ik vandaan kom (Groningen) en naar toe denk te gaan (Maastricht), ziet er leuk uit, maakt enkele lovende opmerkingen en wenst me tenslotte een prettige vakantie toe. Prima ontvangst. Weet je wat? Bij nader inzien maak ik er een acht van.

Het wordt een kamer in een opgeknapt boerderijtje aan de hoofdweg midden in het dorp. De familie heeft een taxibedrijfje. Bij een kopje koffie vertelt mevrouw De Vries dat ze kamers verhuurt voor de gezelligheid.

- Mensen vragen wel eens of het niet onveilig is, al die mensen over de vloer. Maar ik zeg altijd: als je tien minuten met elkaar praat dan weet je al wat je aan elkaar hebt. In al die jaren ben ik ook nog nooit iets kwijtgeraakt. Ja, één keer belde er iemand op om te zeggen dat haar dochtertje per ongeluk een handdoek mee naar huis had genomen. Ik had het zelf nog niet een gemerkt...

Terwijl ik onder de douche sta komt iemand uit het dorp met twee Duitse werklieden aanzetten. Of die hier vannacht ook kunnen slapen. Dat kan.

Bij Blokker koop ik een plastic beker met schroefdop voor een tientje. Ook bij Blokker hoef je dan maar f 9,95 te betalen zodat je van je tientje nog een volle stuiver terugkrijgt! In de beker kan ik drinken voor onderweg meenemen. Lijkt me handig. Zo ben je niet alleen op blikjes aangewezen. De volgende dag vul ik hem met water, draai de dop er stevig op en wring hem in een van de twee zijvakken van mijn rugzak. In de loop van de ochtend ontdek ik dat die kant van de rugzak kletsnat is geworden. Het tasje met mijn papieren is gelukkig aan de wateroverlast ontsnapt. De beker lekt en verdwijnt zonder pardon in de eerstvolgende afvalbak. Einde experiment.

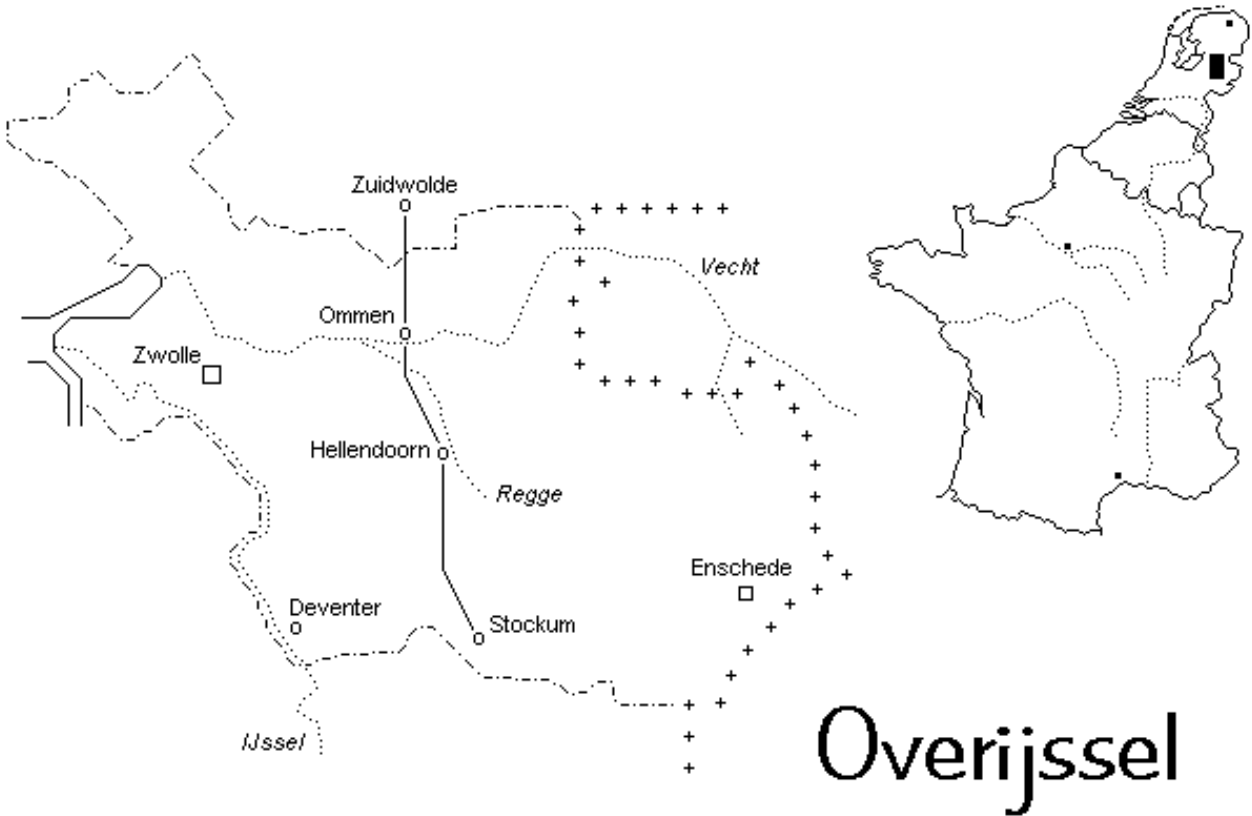
Ik wijs iemand de weg naar Kerkenveld en loop zelf naar de Chinees ter plaatse. Een groepje van vier mensen zie ik bidden voor de maaltijd. Heel gewoon natuurlijk, maar in een Chinees restaurant heb ik het nooit eerder gezien.

Een avondwandeling door het dorp. De eerste melding van Zuidwolde dateert uit 1275. Het dorp heet dan Suthwalda - ten zuiden van het woud. Maar de grafheuvels hier in de omgeving getuigen van een veel oudere nederzetting. Eens woonden hier mensen die een primitieve vorm van landbouw bedreven. Ze woonden in hutten van palen en vlechtwerk, dichtgesmeerd met leem. Hun doden begroeven ze in koepelgraven, een soort grafkelders waarin meerdere personen konden worden bijgezet. Later gingen ze over op cremieren. De as kwam in urnen en door deze ruimtebesparing werden de grafheuvels steeds kleiner. De grafheuvels lagen bij nederzettingen of langs de toenmalige verbindingswegen. Hier in Zuid-Drenthe heten ze bargies. In Zuidwolde liggen ze bijvoorbeeld op de Ekelenberg. Men dacht vroeger dat het er spookte. Vandaar de naam: Ekelenberg betekent: akelige berg.

Raar eigenlijk dat we als levensteken van oude culturen vaak alleen nog maar graven hebben.

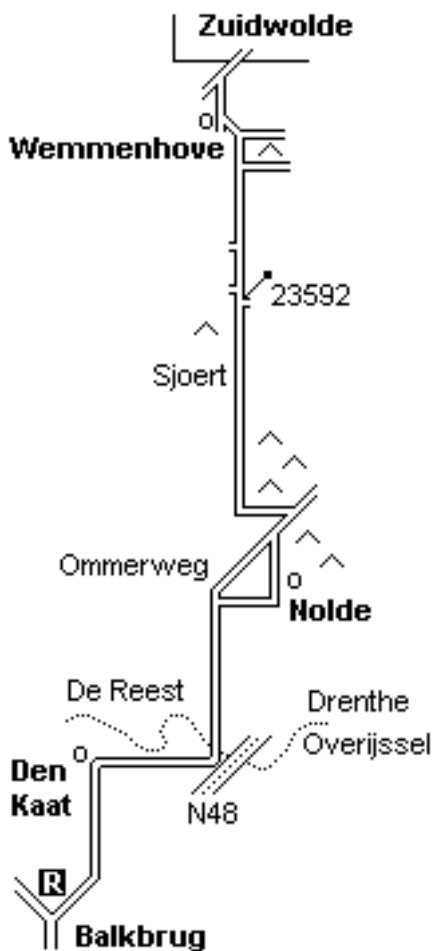
Ik drink nog wat op een terras, lees de krant, schrijf twee ansichten met bestemming Groningen en kijk naar een feestelijke optocht die met het oog op de aanstaande bevrijding door het dorp trekt. De Duitse werklieden zitten ook op het terras - beide achter een grote pul bier. Ze bekijken het feestgedruis met gemengde gevoelens en houden het al vroeg op de avond voor gezien.

DEEL 2: OVERIJSSSEL

OMMEN

Sommige mensen kunnen zich maar moeilijk kunnen voorstellen dat je lopend van de ene naar de andere stad kunt komen. Zij kennen Nederland alleen van de autosnelweg en je hebt erbij die denken dat je als wandelaar op de vluchtstrook van deze autowegen bent aangewezen. Dat is niet zo. Er zijn gelukkig meer wegen die van A naar B leiden en als wandelaar probeer je een route uit te stippelen waarbij je auto's zoveel mogelijk vermijdt. Wandelen is een primitieve manier van voortbewegen en dat gaat niet samen met ronkend snelverkeer. Meestal is de wandelweg langer dan de autoweg, maar die paar extra kilometer loop je in ruil voor rust.

Vanuit Zuidwolde neem ik dus niet de N48 naar Ommen zoals mijn hospita dacht, maar ik ga over Wemmenhove en volg de Sjoert naar de vlek Nolde. Aldaar Tai Ji aan de rand van het bos.

Het riviertje de Reest is hier de grens tussen Drenthe en Overijssel. Het stroomdallandschap van de Reest ontstond na de voorlaatste ijstijd (25.000 vC) toen het smeltwater ergens heen moest. Op dezelfde manier ontstonden Drentse Aa en vele andere riviertjes in Noord- en Midden Nederland. Aan de Reest heeft men wapens en werktuigen gevonden van rendierjagers, die in deze streek zo'n tienduizend jaar geleden zonder vaste woon- of verblijfplaats rondzwierven.

Het zijn niet de oudste bewoners van Nederland. Homo erectus (de rechtop lopende mens) kwam, zo las ik in een boekje met archeologische wandelingen, al een kwart miljoen jaar geleden in deze contreien voor! Uiteindelijk stammen wij van deze mensen of hun tijdgenoten af. Neem een gemiddelde vermenigvuldigingsleeftijd van 25 jaar (dat deelt lekker) en je komt op een reeks van tienduizend voorouders!

Voor ieder van ons loopt er zo'n lange voorouderketen terug tot in de oertijden, tot waar onze opa's rendierjagers waren. Een fascinerende gedachte. En reken maar dat wij afstammen van de allersterksten! De echte overlevingskunstenaars die het klaarspeelden kinderen ter wereld te brengen voordat ze zelf naar de eeuwige jachtvelden gingen. Eén groot overlevingsgevecht gedurende al die millennia. Al die moeite om - ja waarom eigenlijk? Om een verwend volkje van televisiekijkers en autorijders te produceren...

Met deze en vergelijkbare gedachten bereik ik de volgende nederzetting van Homo sapiens: Balkbrug.

Homo erectus

Homo erectus verscheen een miljoen jaar geleden in Europa. Hij werd honderdduizend jaar geleden opgevolgd door de Neanderthaler en *Homo sapiens*. De Neanderthalers stierven 33.000 jaar geleden uit; *Homo sapiens* (de verstandige mens) houdt het goed vol.

Balkbrug heeft een aardig terras op een splitsing van wegen naar Ommen en De Wijk. Met het voorbij denderende vrachtverkeer doet het denken aan een Frans dorp waar de Route Nationale doorheen loopt. Wat er ook door Balkbrug loopt is het Overijsselpad - een lange-afstands-wandeling van Havelte naar Buurse. Waarom tussen twee van die gaten? Omdat de wandeling, evenals het Drenthepad, van het ene natuurvriendenhuis naar het andere loopt. Ze starten en eindigen dus ergens midden in het bos.

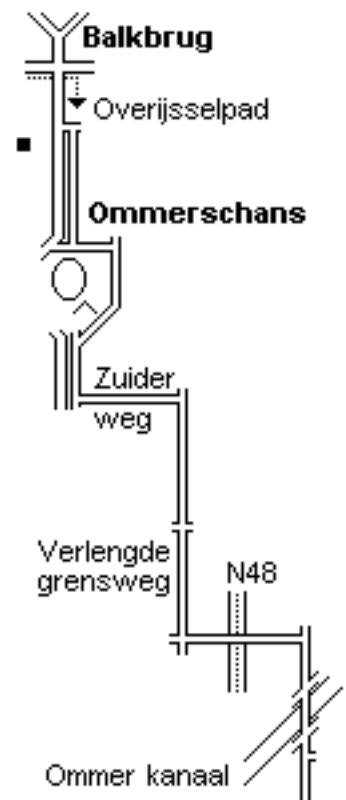
Overigens kun je tegenwoordig geen uur meer in Nederland lopen of je kruist wel een of andere wandelroute. Aan lange-afstand-wandelingen heeft Nederland nu zo'n vierduizend kilometer roodwit gemarkeerde weggetjes. Voeg daarbij de NS-wandelingen, stadswandelingen, knapzakroutes, struunroutes, zwalktochten, etcetera en je begrijpt waarom er in Nederland geen konijnepaadje meer te vinden is of er loopt wel een wandelroute langs.

Het blikje cassis dat ik in Balkbrug gekocht heb is nog koel als ik rond het middaguur in Ommerschans mijn rugzak wegzet om op een vlonder bij de vijver een krentenbol te eten. Een schans was een verdedigingswerk van aarde waarachter je je kon verschansen. Bij een schans hoorde een gracht, maar die kreeg je natuurlijk vanzelf als je een wal opwierp. De vijver in Ommerschans is alles wat er van de gracht over is. Er staat een groot huis naast de vijver en de vrouw des huizes verlaat fietsend het erf om de hond uit te laten. De hond komt luid blaffend op mij af en de vrouw stapt van de fiets om een praatje te maken. Voorspelbaar.

Ze wonen hier nu twee jaar. Ja het was hun al opgevallen hoeveel wandelaars er langs hun huis liepen.

- Ik noem ze altijd Pieterpadlopers.

Dat zet ik even recht. Ik kan haar meedelen dat ze aan het Overijsselpad woont. Daar heeft ze nog nooit van gehoord. Ik vertel haar ook dat ze op deze plek heel goed Logies met ontbijt kan beginnen, maar daar heeft ze geen oren naar. Ze heeft het zo druk genoeg, met haar man en kinderen.

- En met de hond, zeg ik.
- En met de hond, zegt zij en roept het beest naar zich toe. Ze heeft plotseling haast. De hond krijgt een riem om en daarna vervolgt ze haar rondje Ommerschans. Om twee uur moet ze de kinderen van het zwembad halen.

Na Ommerschans probeer ik zowel de autoweg als het Overijsselpad te ontlopen. Dit brengt me op de Verlengde Grensweg alwaar een afwisselend grommende en blaffende hond mij de weg verspert. In zo'n geval blijf ik meestal staan tot er iemand naar buiten komt. Het is een man deze keer.

- Loop maar door hoor. Hij doet niks.

- Ja, ik kijk wel uit.

- Robbie..! Robbie hier..! roept hij.

Maar Robbie komt niet. Zo vaak komt er niet een onbekende voorbij. Daar wil Robbie even optimaal van profiteren. De man moet het mormel hoogstpersoonlijk in z'n nekvel grijpen en van de weg af trekken.

- Hij doet niets hoor, zegt de man nog een keer.

- Heel fijn.

The sharp, cruel note of the dog's bark is in itself a keen annoyance, and to a tramp like myself, he represents the sedentary and respectable world in his most hostile form.

-The Cevennes Journal, Robert Louis Stevenson

Opgelucht loop ik verder over de Grensweg. Dat is een duidelijk nadeel van je eigen route uitstippelen. Je komt langs weggetjes waar de honden geen wandelaars gewend zijn. Een kilometer verder zit ik al weer op het Overijsselpad.

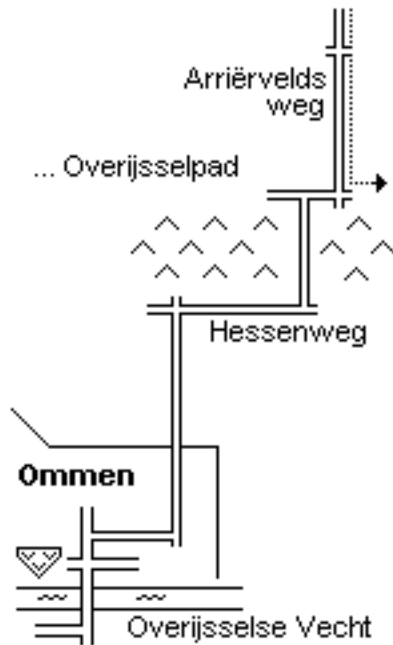
Honden vormen de grote plaag voor wandelaars. Dat is altijd zo geweest. De rotbeesten duiken in alle reisverslagen op.

Pelgrims op reis naar Santiago de Compostella droegen een pelgrimstaf die uitliep in een scherpe punt - daar kon je lastige honden mee van je lijf houden. Het verhaal gaat dat je met zo'n staf naar de wat oudere honden maar hoefde te wijzen, of ze hielden het voor gezien. Deze hadden al eens met de punt kennis gemaakt. Herman Post kreeg voor z'n vertrek naar Rome van z'n collega's een modern apparaatje om honden af te schrikken. Het geeft voor honden een onverdraaglijke piep. Mij gaven ze een kompas bij mijn vertrek, maar ik wou dat ik zo'n apparaatje gekregen had! Zelf heb ik het nooit ergens zien liggen.

Voor honden kan ik geen enkele waardering opbrengen. Ze schijten, blaffen, grommen en bijten. Onze steden liggen vol met hondedrollen, op het platteland vergaat je horen en zien en eens in de zoveel tijd wordt er iemand gebeten als het niet erger is...

Op voetreis in Nederland. Geen dorp ben ik binnengelopen, geen boerderij gepasseerd en geen buitenhuis voorbij gegaan of 's mensen beste vriend gromt er, likt er, rolt er met de ogen en springt er als een wolf op en neer, vol verlangen om 's mensen medemens tussen zijn tanden te krijgen.

-Voetreiziger, Gerard van Westerlo

Vijf mei nadert en één straat in Ommen staat geheel in het teken van de bevrijding. De voortuinen tonen tafereeltjes uit de oorlogsjaren. De knapste is die waar ze een complete huiskamer uit de jaren veertig hebben nagebouwd: man en vrouw (poppen) luisteren naar Radio Oranje. En je hoort Wilhelmina en Churchill, op een bandje natuurlijk, maar het is toch heel echt.

En dat allemaal in een gewone straat in een gewoon stadje ergens in Nederland. Gemaakt door gewone mensen, zonder kunstenaars opleiding en dus zonder subsidie. Als deze lui er even voor gaan zitten maken ze een openluchtmuseum. Opnieuw spijt het me dat ik geen fototoestel bij me heb.

De jongedame van de VVV is uiterst efficiënt.

- Ik zoek een kamer.
- Wat voor kamer?
- De goedkoopste.
- Ik heb zojuist mevrouw K. aan de lijn gehad en die heeft nog een kamer vrij. Kijk ze woont hier... En op een plattegrondje tekent ze waar ik zijn moet. Mevrouw K. woont in een grote vrijstaande woning op de hoek van de straat. Het is een dame van in de zeventig, schat ik. Ze brengt me naar een kamer op de begane grond in een soort aanbouw. Er staan twee bedden.
- Daar kunt u één uit kiezen, zegt ze.
- Aha.
- De douche is boven. De trap op en dan aan uw rechterhand.

Ik douche, was sokken, T-shirt en onderbroek en hang het zaakje buiten aan de lijn te drogen. Wasknijpers liggen volgens mijn hospita in de wasmand in de schuur, maar ik zie ze niet. Zonder gaat ook. Na deze huishoudelijke beslommeringen gaan er wat spulletjes in mijn linnen schoudertas en door de openstaande achterdeur loop ik via het paadje de tuin uit en de stad in.

Mijn zinnen heb ik gezet op een fototoestel. We gaan het vervolg van deze historische voettocht in enkele momentopnamen vastleggen. Het wordt een goedkoop toestelletje voor f 69,- van Thaise makelij. De man van de fotowinkel is zo vriendelijk het toestel te voorzien van een rolletje waarmee ik 36 opnamen kan maken. Het bijbehorende flitsapparaatje wijs ik met kracht van de hand. Er staan mij geen nachtopnames voor ogen en bovendien is zo'n fototoestelletje alleen al breekbaar genoeg in mijn volle rugzak.

Foto's zijn leuk - maar achteraf had ik in plaats van een fototoestel liever een cassette recorder gekocht. Om onderweg sprankelende invallen in te spreken en om geluiden en gesprekken vast te leggen. De mooiste en eenvoudigste zinnestjes komen onder het lopen in je op. Als je 's avonds op de plaats van bestemming bent en je gaat er op je kamer of in een restaurant voor zitten, dan zijn alle zinnestjes verdwenen. Op zo'n moment kun je alleen nog via diep nadenken iets van onderweg tevoorschijn halen.

De benen zijn de molens van het denken. Al lopend kun je goed nadenken, of beter: al lopend komen gedachten vanzelf. En wat vanzelf komt is beter dan wat je met moeite bedenkt. Is een wandeling daarom ook niet een ideale gelegenheid om met iemand van gedachten te wisselen? Om bij te praten met iemand die je goed kent of om kennis te maken met iemand die je nog niet kent?

De eerste maaltijd in de open lucht. In afwachting van de pizza bekijk ik de handleiding bij m'n nieuwe fototoestel. Het wisselen van een filmrolletje is specialistenwerk, zo lees ik. Dat kun je beter aan vaklui overlaten. Zelf foto's maken wordt gelukkig oogluikend toegestaan.

Mijn gedachten slapen in als ik ze laat stilzitten. Mijn geest werkt niet als mijn benen hem niet in beweging zetten. - Essais. Montaigne

Hier in Ommen ben ik weer op het Pieterpad terecht gekomen. Vanuit Rolde beslaat het officiële traject vijf dagetappe's. De aanbevolen pleisterplaatsen zijn: Schoonloo, Sleen, Coevorden en Hardenberg. Mijn route over Beilen duurde drie dagen. Twee dagen winst en iets origineler dan de gebaande wegen.

Enige historische notities. Ommen ligt op een heuveltje ten noorden van de Vecht. De oude weg vanuit het noorden naar de plaatsen aan de Overijsselse Heuvelrug kruiste hier de Vecht op een doorwaadbare plaats en op zo'n plek ontstond vaak een nederzetting. Later kwam er een overzetveer en nog later - in 1496 - werd het veer vervangen door een brug. Bisschop Otto III gaf Ommen in 1248 stadsrechten vanwege haar strategische ligging.

En de Overijsselse Vecht? Die ontspringt bij Münster en mondt iets ten noorden van Zwolle uit in het Zwarte Water. Vecht en Regge waren eeuwenlang de vaarverbinding tussen het Overijsselse platteland en de steden Zwolle en Kampen. Men bevoer de rivieren met de zomp - een scheepje met een platte bodem.

HELLENDOORN

Hoeveel toeval kan een mens verdragen? Vanaf hoeveel coïncidenties per dag begin je een verborgen scenario te vermoeden? Ik weet het niet. Maar deze dag kende een eigenaardige samenloop van omstandigheden. Oordeelt u zelf.

Toevalligheden op de Overijsselse Heuvelrug.

Ik sta om half zes op, wat vroeg is voor mijn doen, en denk deze schitterende dag te beginnen met Tai Ji in de ochtendnevels aan de Vecht. Maar helaas - de buitendeur zit op slot en ik kan de sleutel niet vinden. Overal gezocht. Op alle voor de hand en minder voor de hand liggende plekjes heb ik gekeken en gevoeld. Geen sleutel. Wat te doen? Mijn hospita is gewend pas tegen half negen het ontbijt te serveren, zo heeft ze me gisteren meegedeeld. Ik berust in m'n opsluiting, schuif wat spulletjes aan de kant en doe mijn oefeningen in de schuur van mevrouw K. Daarna repeteer ik Chinese karakters en zo vliegen de uren voorbij. Aan de muur hangt een kaart van Zuid-Afrika. Daar heb je hier in Ommen niet veel aan.

Half negen. Mevrouw K. vraagt me om in de woonkamer aan de ontbijttafel plaats te nemen. Twee andere logées zitten al klaar: Thea en Annelies. Jongedames van een jaar of dertig. Ze lopen het Pieterpad. Gisteren gestart in Hardenberg, vandaag naar Hellendoorn - de etappe die ik ook ga lopen.

Hellendoorn

Hellendoorn vierde in 1978 haar 900-jarig bestaan en werd dus in 1078 voor het eerst in de stukken genoemd.

Nijverdal zit aan Hellendoorn vast, maar die plaats is van veel recenter datum. In 1836 werd aan de Regge de textiel fabriek 'Nijverdal' gesticht - nijverheid in het dal van de Regge. Rond deze fabriek ontstond de plaats Nijverdal

Thea heeft echter een flinke blaar op de hak en de dames zijn er dan ook niet zeker van dat ze Hellendoorn halen. Volgend jaar willen ze samen naar Santiago de Compostela. Thea leest alvast Pelgrim zonder God van Herman Vuisje¹ om in de stemming te komen. Annelies wil alles een keer gedaan hebben. Ze heeft de Nijmeegse vierdaagse al gelopen en ook de strandwandeling van Den Helder naar Hoek van Holland. De vierdaagse was afzien en het geploeter door het zand was ook niet altijd even leuk, maar ja - je moet het een keer gedaan hebben. Zo kun je je hele leven bezig zijn vervelende dingen te doen, alleen maar om ze een keer gedaan te hebben...

En volgend jaar dus Compostela. Annelies heeft haar twijfels over de overnachtingen. Het schijnt niet overall even fris te zijn. Daarom overwegen ze een tentje mee te nemen, voor als het te goor wordt. Maar daar moeten ze dan deze zomer nog wel weer in oefenen: het lopen met een tent. Mevrouw K. zit in een fauteuil bij het raam. Ze kan het gesprek op die afstand geloof ik niet helemaal volgen.

¹ Herman Vuisje: Pelgrim zonder God. Te voet van Santiago de Compostela naar Amsterdam. (1989)

- Hebben jullie thee genoeg? vraagt ze en komt overeind om persoonlijk het nivo in de theepot vast te stellen.

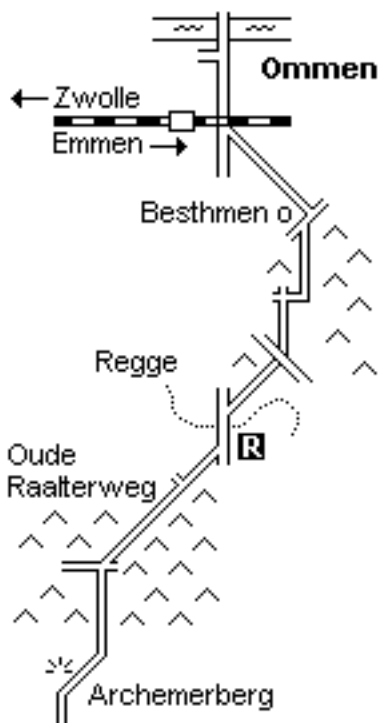
- Ja, dat dacht ik wel. Het is bijna op. Ik zal nog even wat bij zetten.

En ze sloft naar de keuken om de voorraad aan te vullen. Waarom zou ze kamers verhuren? Voor de gezelligheid? Voor het geld? Gewend aan huishoudelijk werk? Je ziet het vaker: de weduwe-hospita's. Alleen overgebleven in een groot huis, kinderen de deur uit, man overleden. Dan beginnen ze kamers te verhuren.

- Wat die blaren betreft kan ik hertezelf aanbevelen. Hirschtalg.

Kennen de dames niet.

- Een zalfje uit een tube. Je smeert het op die plekken waar je problemen verwacht. Voordat je gaat lopen dus.

En ik vertel het verhaal van een collega die ik hetzelfde spul had aanbevolen, maar die vond dat het niet veel hielp. Hij had de zalf achteraf op zijn blaren gesmeerd! Kijk, dat helpt inderdaad niet. In zo'n geval helpt alleen doorprikken en Compeed ('een tweede huid'). Maar je bent stom als je het zover laat komen.

Hirschtalg is een preventief middel. Het houdt de huid soepel en voorkomt blaarvorming. Het helpt zelfs nog als je onderweg ergens een branderig gevoel krijgt. Dan ben je nog op tijd om via insmeren blaarvorming af te wenden. Zelf smeer ik er tijdens wandeltochten elke morgen mijn voeten mee in en bij een lange etappe of tussentijdse wrijvingen ook nog eens onderweg. Blaarvorming dient tot elke prijs te worden voorkomen. Beter een keer teveel gesmeerd dan een lullig blaartje dat je dagenlang het wandelplezier vergalt. Kortom: voor blaarpreventie neme men Hirschtalg.

Het is een bekende menselijke eigenschap: dingen uit de hand laten lopen, kleine probleempjes laten uitgroeien tot grote problemen. En wat dan? Ja, dan helpen alleen nog paardemiddelen. Dan moet je een blaar behandelen, dan eindigt een huwelijk in een scheiding en is er een oorlog nodig om een conflict op te lossen...

'Behandel moeilijkheden voordat ze ontstaan', zegt de Dao De Jing. Zolang iets heel klein is kun je er makkelijk nog iets aan doen.

Zelf heb ik ook iets uit de hand laten lopen. Problemen op het werk groeiden me boven het hoofd. Stress, fobieën, slapeloosheid. Stom om het zover te laten komen. Vorig jaar een halve maatregel: korter werken. Op halve kracht nog een jaartje door gesukkeld. En pas onlangs heb ik voor de enige echte oplossing gekozen: ik nam ontslag en ben gaan lopen. Ik kom er nog wel eens op terug. We hebben tijd genoeg. Het is nog ver naar het zuiden...

Na het ontbijt zijn Thea en Annelies plotseling verdwenen. Ik reken af en zet de achtervolging in.

Bij hun ontstaan zijn alle dingen zwak en teer. Daarom moeten we hun begin goed in het oog houden; want zoals men er, wanneer het klein is, het gevaar niet van ontdekt, zo vindt men er later, wanneer het groot geworden is, geen middel meer tegen.

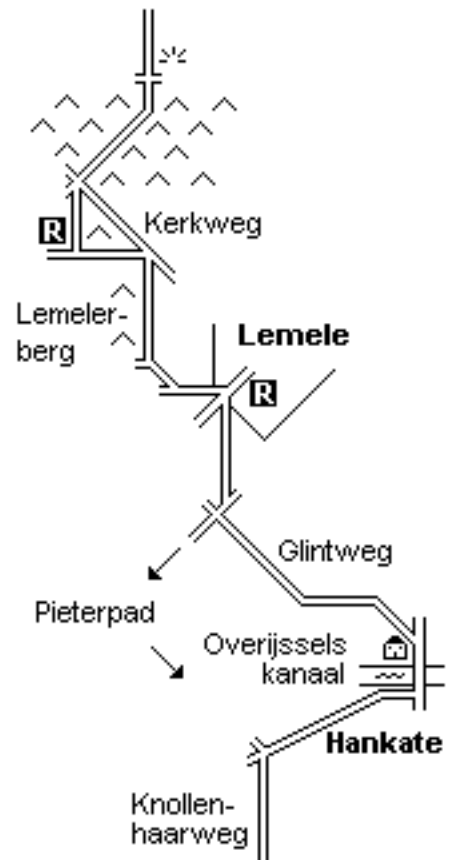
-Essais. Montaigne

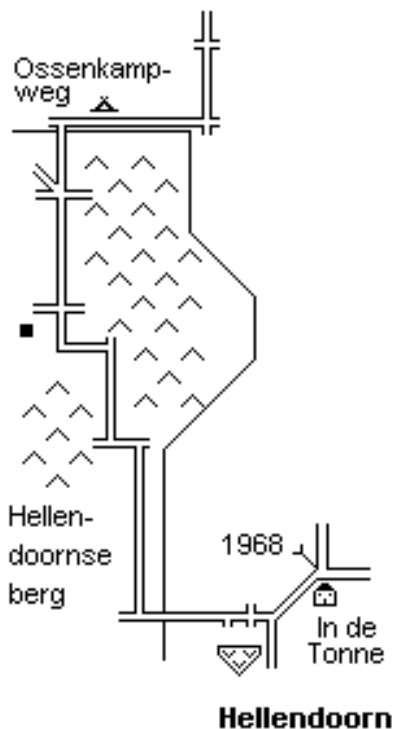
Eten is tijdens zo'n wandeltocht geen probleem. Dat doe je in een restaurant of onderweg, zoals het uitkomt. Eten kun je overal. Het ongerief begint als het voedsel zijn weg door het maagdarmkanaal heeft afgelegd en zich aandient om te worden uitgescheiden.

Er staan geen WC's langs de kant van de weg, behalve dan waar ze een café of restaurant omheen hebben gebouwd. Een doorgewinterde wandelaar is derhalve voorbereid op het poepen in de natuur en gaat gewapend met toiletpapier op stap. Het beste is lijkt mij om je voor dit strikt persoonlijk gebeuren ergens discreet in een bosje terug te trekken, maar te oordelen naar rondslingerend toiletpapier heb je ook wandelaars die het minder ver weg zoeken. Zij deponeren hun behoefte aan de rand van het pad - kennelijk onbevreesd voor gênante confrontaties.

Ik vind dit heel moedig. Wèl kent mien gat in andersman stad? (Wèl = Wie) was een uitspraak van mijn Groningse opa. De strekking: buiten je eigen woonplaats durf je je meer te permitteren omdat je de mensen daar toch nooit weer terug ziet. Heel moedig dus enerzijds.

Anderzijds zie ik liever de markering van lange-afstands-paden beperkt tot de roodwitte stickers. Nu kun je zeggen: 'Volg het spoor van lege blikjes en toiletpapier, dan kom je er vanzelf.' Maar wat ik zeggen wilde: voor de derde achtereenvolgende dag moet ik een half uur na verlaten van het logeeradres naar de WC. De frisse ochtendwind langs de blote benen zal er iets mee te maken hebben. In Spier was bos genoeg, in Zuidwolde had je het bos met de eeuwenoude tumuli en ook boswachterij Ommen biedt op zich voldoende mogelijkheden. Maar eerst probeer ik Café Nieuwe Brug aan de Regge. Dat is open - en zo zit ik al vroeg aan de koffie en op een echt toilet.

Op de Archemerberg (71 meter) maak ik m'n eerste foto. Het wordt een zeer verantwoorde opname: een slingerend paadje, een roodwit gemarkeerd paaltje en een vergezicht. Ik ben er zeker een kwartier mee bezig de vereiste positie te vinden.

In mijn logboek noteer ik: 'Foto 1. Stukje Pieterpad op de Archemerberg. Panorama in zuidelijke richting.'

Juist als ik deze taak heb volbracht komen er twee oudere dames aan wandelen. Het blijkt dat zij de afgelopen nacht naar volle tevredenheid bij iemand thuis in Hellendoorn hebben overnacht.

- Moment, zeg ik. Dat moet ik even noteren.

Het pad over de Overijsselse Heuvelrug voert naar de Lemelerberg alwaar ik bij een café-restaurant met diezelfde naam dagboeknotities bijwerk en vakantiegangers observeer. Onderaan de berg, in Lemele, haal ik Thea en Annelies in. Ze zitten op een terrasje.

Volgens mijn VVV-kaart kruist het Pieterpad bij Hankate het Overijssels Kanaal, maar in die buurt zijn de markeringen verdwenen. Later blijkt dat het echte pad via de Korteveldseweg het kanaal over gaat. Qua afstand maakt het geen verschil, maar bij de brug in Hankate zag ik een hotel-restaurant en daar hadden ze de route vermoedelijk liever anders gezien. Op de Knollenhaarweg kan ik weer invoegen tussen de andere wandelaars. Het is plotseling druk geworden op het Pieterpad.

Op een picknickbankje bekijk ik mijn kaart nog eens goed en verbaas me over de teksten aan ommezijde. 'Maak van uw vakantie een gezellig feest.' Zo roept men de kaartlezer toe. En:

Het toeristisch bedrijfsleven doet z'n uiterste best een goed gastheer te zijn, waardoor u zich helemaal 'thuis' voelt....Stadjes en dorpen bieden een scala van mogelijkheden om u te vermaken. Het winkelen is hier bijzonder prettig in de diverse overdekte winkelcentra of de leuke dorpsstraatjes.

Enzovoort. Tekstschrijven volgens de formule 'O wat is het fijn om hier te zijn.'

Een vrouw blijft staan wachten. Haar man is achterop geraakt. We zijn het erover eens dat het weer beter is dan door het KNMI werd voorspeld. De vrouw betreurt het dat ze afgaand op die voorspelling geen korte broek van huis hebben meegenomen. Nu lopen ze te zweten in hun spijkerbroeken. Het echtpaar komt uit Scheemda en is nu vier dagen op stap. Ze zijn in Sleen begonnen. Het stuk vanaf Pieterburen hebben ze al eens gelopen. De man komt erbij en samen lopen ze verder. Tot aan Hellendoorn hou ik ze in het vizier.

Als ik om een uur of vier in Hellendoorn aankom gaat mijn belangstelling eerst uit naar een groot glas bier. De aangewezen plek daarvoor is het terras van In de Tonne, hoek Ommerweg-Dorpsstraat. In de Tonne kun je ook overnachten, heel goedkoop zelfs - voor f 40,-, maar ik hou vast aan mijn principe van de goedkoopste kamer en dus bel ik vanuit een telefooncel het nummer dat ik op de

Archemerberg gekregen heb. Mevrouw S. zegt dat ze voor vanavond geen plaats meer heeft. Op naar de plaatselijk VVV. Die zit in een heel mooi pandje aan de Schapenmarkt. Het kantoortje wordt bemand door twee vriendelijke oude dames. Invalskrachten zo te zien. En let nu op hoe eigenaardig alles in z'n werk gaat.

- Mevrouw S. heb ik al gebeld, zeg ik. Die zit vol en valt dus af...

Tja, dan blijft er volgens hun papiertje in de categorie goedkope overnachtingen toch echt niets anders over dan In de Tonne. Ik mag hier wel even bellen of ze nog een kamer vrij hebben. OK - ze hebben nog een kamer vrij en die reserveer ik. Dan gaat de telefoon. Een van de dames neemt op.

- Ja, die meneer is hier...O...Ja, ik zal hem u geven...

En ze reikt mij de hoorn aan.

- Mevrouw S. voor u....

Vanwege een annulering is er pas weer een kamer vrij gekomen. Waarom belt ze dit door naar de VVV? Omdat ze dacht, zo vertelde ze me later, dat ik zojuist namens de VVV informeerde naar een kamer. Natuurlijk neem ik de vrijgekomen kamer - dat scheelt f 15,- - en annuleer het hotel vijf minuten na de reservering. Voor de dames van de VVV is het allemaal een beetje verwarrend. Ik bedank hen hartelijk voor de dienstverlening en ga nog nagniffelend over zoveel toeval op zoek naar het adresje dat ik al sinds vanmorgen bij me draag.

Een groot vrijstaand huis, omgeven door een schitterende tuin.

- Dit adres werd me aanbevolen door twee dames onderweg, vertel ik mevrouw S. bij binnenkomst. Zij hebben hier afgelopen nacht geslapen.

- O, was u dat. Ja, die dames zijn hier net weer geweest met de auto om hun bagage op te halen. Ze vertelden dat ze een jongeman waren tegenkomen. Dat bent u dus.

We nemen plaats aan een tafel in de huiskamer. Mevrouw S. pakt een schrift uit een laatje waarin ze keurige kolommetjes heeft getekend om gegevens van logés in onder te brengen.

- Uw naam?

- Hielke Hylkema

- De heer H. Hylkema... zegt ze en schrijft het heel nauwkeurig op. Niet te familiair. Ze doet me denken aan een gepensioneerde onderwijzeres en ik blijf er later niet zo ver vanaf te zitten. Verderop langs de route hoorde ik dat ze met haar man bij de Hernhutters heeft gewerkt in Suriname.

Hernhutters

Hernhutters zijn leden van de Evangelische Broedergemeente, gesticht door graaf Von Zinzendorf in 1722. In Nederland zetelen ze in Zeist.

Mijn moeder was tot voor kort trouwe donateur van hun zendingsactiviteiten. Maar toen deed de computer zijn intrede bij de Hernhutters en sindsdien werd de post in Assen niet meer op 6-b bezorgd, maar bij de buurman op nummer 6. Mijn moeder kon er achteraan bellen wat ze wilde - het veranderde niet. Het computerprogramma van de zendelingen was niet berekend op huisnummers met een b. De buurman bromde wat en mijn moeder zei haar donateurschap op. 'Het komt allemaal van die smerige computers...' was haar commentaar. Klopt. Het is kenmerkend voor computers: de werkelijkheid past er nooit helemaal in.

Mevrouw S. vraagt f 25,- plus twee kwartjes toeristenbelasting.

- Plus twee kwartjes?

- Ja, ik vind het zelf ook een beetje mal, maar zo willen ze het nu eenmaal van de VVV.

- O.

- Als het u interesseert heb ik hier nog een gidsje van Hellendoorn, met een rondwandeling. Hij ziet er wat versleten uit, maar hij is ook al veel gebruikt. Ik moet nodig eens een nieuwe ophalen.

Ze geeft me ook de sleutel van de voordeur mee.

- Zelf ga ik vroeg naar bed, zegt de vrouw des huizes. Wilt u als vanavond thuiskomt de sleutel hier op het haakje hangen? En als er al twee sleutels hangen, wilt u dan ook de deur op de knip doen? Als er al twee sleutels hangen, bent u de laatste die binnenkomt.

Dat had ik al begrepen. Elk huis kent zo haar eigen routines. Elke dag weer, jaar in jaar uit, dezelfde handelingen. Vooral 's morgens vroeg en 's avonds laat heb je veel van die vaste patronen.

Eén vraag houdt me nog bezig.

- Die annulering, probeer ik. Waren dat soms twee dames uit de randstad?

- Ja, dat klopt. Die hebben besloten om vandaag weer naar huis te gaan.

- Ze hebben last van blaren en dat loopt niet lekker.

Allemaal toeval? Of komt dit alleen omdat je met een kleine groep mensen een vaste route volgt en daarbij bent aangewezen op een beperkt aantal adressen?

De vijftien gulden die ik heb uitgespaard, besteed ik eerlijkheidshalve In de Tonne - aan een schnitzel. De man en vrouw uit Scheemda zoeken even later ook een plaatsje op het terras. Ik wacht er de dodenherdenking af (echt stil wordt het niet op het kruispunt) en begin aan de rondwandeling door Hellendoorn.

Archemerberg panorama in zuidelijke richting. Pieterpad.

STOCKUM

En wie tref ik vanochtend tegenover me aan de ontbijttafel? Het echtpaar uit Scheemda. Kees en Atie. Vandaag lopen ze naar Holten en vanavond moeten ze weer naar huis. Ze vragen waar ik heen ga.

- Naar het zuiden. Eerst maar eens naar Maastricht. Daarna zie ik wel verder.

- Je kunt doorlopen tot Nice, zegt Kees. Daar loopt een pad naar toe.

- Ik weet het.

- Of naar Parijs, zegt Atie.

- Ja, dat kan ook. Maar in dat geval moet ik op een gegeven moment rechtsaf.

Kees lacht.

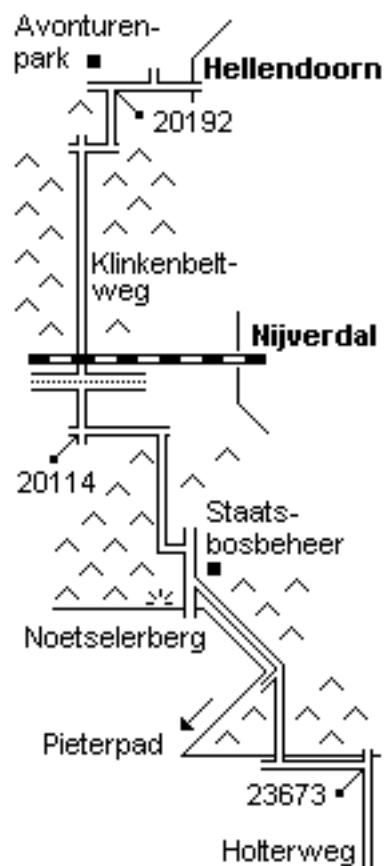
- Ja, op een gegeven moment krijg je dan zo'n afslag naar rechts. En die moet je nemen.

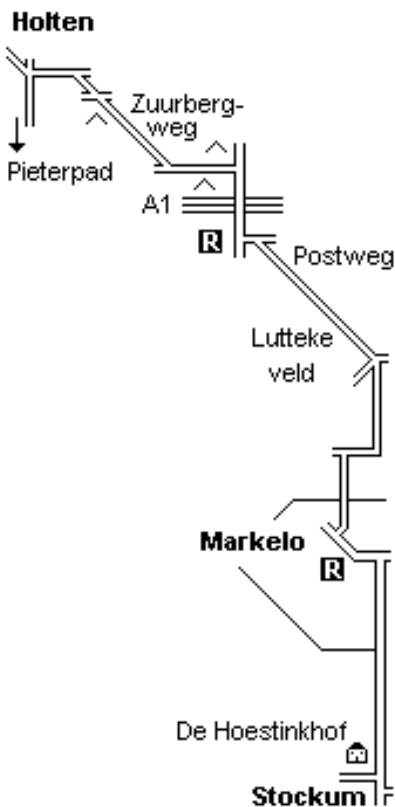
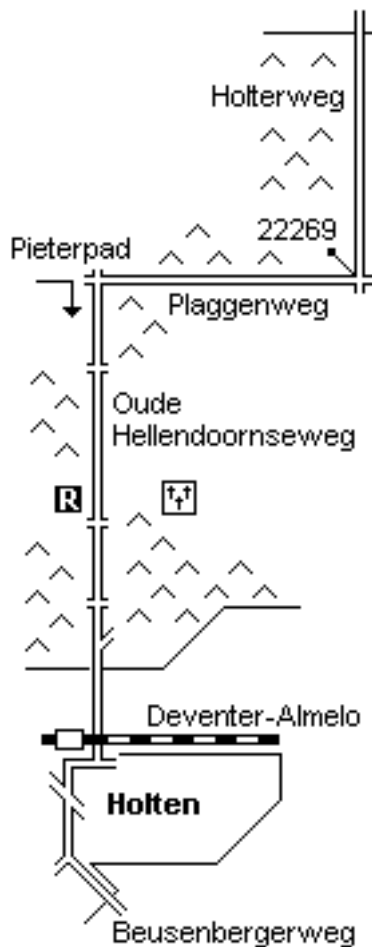
Vandaag ben ik precies een week op stap en tevens is het vijftig jaar geleden dat Nederland werd bevrijd. Twee gedenkwaardige gebeurtenissen.

Ik volg de Luttenbergerweg om weer op de Hellendoornse Berg te komen. Rechts ligt het Avonturenpark Hellendoorn - voor kinderen. Voor volwassenen vielen hier voor het laatst rond 1900 avonturen te beleven. Je kunt je het nauwelijks voorstellen, maar destijds woedde er goudkoorts op de Hellendoornse Berg! Men dacht een goudader te hebben aangeboord. Onder leiding van een Transvaals deskundige werd wekenlang vergeefs naar het edele metaal gezocht. Nu herinnert alleen de naam van een kampeerplaats nog aan deze periode: camping De Gouden Bergen.

Om tien uur bereik ik de Noetselerberg en daar op een paadje langs de bosrand vind ik een geschikte locatie voor mijn Tai Ji oefeningen. Heide zover je kijken kunt onder een helderblauwe lucht en verder alleen geluiden van vogels. Het begin van een stralende zomerse dag. Af en toe passeert in de verte een wandelaar. Een betere plek voor Tai Ji kun je je niet wensen. Het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer is gesloten (bevrijdingsdag), maar het kraampje naast de parkeerplaats opent haar luiken om elf uur en de eerste kop koffie is voor mij. Je hebt van die dagen waarop alles feilloos op elkaar aansluit.

Minder feilloos is mijn VVV-kaart die evenals als gisteren het Pieterpad anders laat lopen dan in werkelijkheid. Niet dat het veel uitmaakt. Ik beland op de Holterweg en kies daarna de Plaggenweg

om weer op erkende paden te komen. De Plaggenweg is een zandweg met rijwielpad en op dat pad rijden zoveel fietsers dat ik het druk krijg met goeiedag zeggen. In deze variant loop je een stukje om en je mist de Holterberg, maar er zijn ergere dingen. Zoals die stofwolk die dichterbij komt en een Mercedes blijkt te zijn die in volle vaart over de zandweg voorbij stuift. Waar moet je als wandelaar nog lopen als je zelfs op zandpaden niet veilig bent voor die apen in hun blikken doosjes?

Via de Oude Hellendoornse Weg (een zandpad) kom ik bij de bosrand en daarna volgt de afdaling over de Holter Enk naar het stationnetje van Holten. Einde Overijsselse Heuvelrug. Op dit lange rechte stuk zie je pas goed hoeveel wandelaars er deze vrijdag op pad zijn. Teveel - naar mijn smaak. Je loopt in ganzenmars over het Pieterpad. Na Holten wil ik een andere route kiezen - weg van de Pieterpadsnelweg.

In Holten is het hele dorp uitgelopen voor de bevrijdingsoptocht. In dichte drommen staan de mensen op de trottoirs. De gelukkigen zitten voor bij de weg op klapstoeltjes. De bevrijders kunnen elk moment met hun jeeps en motoren binnen komen rijden. Voorlopig zien de toeschouwers in het voorprogramma een eenzame wandelaar die zijn toevlucht tot het wegdek heeft gezocht. Op de trottoirs is er geen doorkomen aan.

Aanvankelijk wilde ik in Holten blijven, maar het is nog vroeg in de middag en de mensenmassa's schrikken me af. En zo loop ik binnen twintig minuten na binnenkomst het dorp weer uit over de Beusbergerweg. Dat was Holten.

Ik ga mijn geluk in Markelo beproeven - weg van het Pieterpad en het bevrijdingsrumoer. Voor bezitters van legervoertuigen zijn dit overigens gouden tijden. Je ziet ze overal rondrijden, in kakikleurige kledij, pijp of sigaar in de mond. Ze spelen bevrijdertje en de bevolking speelt mee. Het is mooi weer - heel geschikt voor de open voertuigen. Aan boord hebben ze kinderen en veteranen in uniform - meest Canadezen. Wat wil je nog meer? Nou ja... wat ik een beetje mis zijn wegvluchtende Duitsers. Daar heeft de regie niet in voorzien. Vooraf aan de intocht van de bevrijders had ik graag groepjes wegvluchtende Duitsers gezien. Af en toe een paar schoten misschien. Dit zou voor de mensen langs de route het wachten aanzienlijk hebben bekort.

Bij Holten, zo zag ik later, ligt een groot oorlogskerkhof waar de meeste Canadese soldaten begraven liggen die in 1945 in het noorden en oosten van Nederland zijn gesneuveld. Vandaar de drukte. Achteraf had ik er waarschijnlijk ook geen kamer gevonden.

De kerktoren hoort het dorp te domineren. Met andere woorden: het eerste wat je van een dorp hoort te zien is de kerktoren. Markelo heeft ook een kerktoren, maar het gevaarte van de Zuivelcoöperatie eist alle aandacht op. Een wanstaltig gedrocht midden in het dorp. Foei! Tweede punt van kritiek: de drukke snelweg Holten-Goor die dwars door het dorp loopt. Zo'n weg moet je om het dorp heen leggen. En let dan even niet op het gejammer van de middenstand - dat is van voorbijgaande aard. Bovendien - de mensen die nu met 70 km/uur door het dorp jakkeren komen hier niet om boodschappen te doen. Kortom: het zuivelgedrocht eruit en de snelweg er omheen. Daar zou Markelo een stuk van opknappen.

Het VVV-kantoor in Markelo is gesloten. Op 5 mei verwachten ze hier geen toeristen. Wat ontbreekt is een overzicht met logeeraadressen. Even een klein papiertje achter het raam. 't Is haast geen moeite. Maar evengoed: het is er niet. Jammer.

In het restaurant er tegenover steek ik mijn licht op bij de ober.

- Nee, logies en ontbijt kennen we niet in Markelo. Er is wel een hotel, maar dat is nogal luxe.¹

- Duur?

- Hoe duur weet ik niet precies, maar er is hier een pension in de buurt aan de weg naar Diepenheim. Zo'n drie kilometer verderop. Dat is veel goedkoper.

Die weg loopt naar het zuiden - de goede kant op. Even later komt de jongen terug met een bierviltje waarop hij het telefoonnummer van De Hoestinkhof heeft genoteerd. Ik bel. Ze hebben nog precies één kamer vrij, maar doen niet aan warme maaltijden en dat is goed om even te weten.

Het terras loopt vol en een oude man en vrouw vragen of ze bij mij aan het tafeltje mogen komen zitten. Natuurlijk. De vrouw heeft een heel mooi tevreden oma-gezichtje. Ik zie haar al zitten met een borduurwerkje op schoot, turend over haar goudgerand brilletje. Ze komen uit Soest en het is hun eerste vakantiedag. Ze huren een huisje bij Manege Meenderinkboer wat een groot paardesportcentrum schijnt te zijn. Maar je kunt er ook huisjes huren - zonder paard. Vanuit Markelo gaan ze fietstochtjes maken.

- We zijn goede vrienden, zegt de man. We zijn allebei alleen overgebleven en nu trekken we veel samen op.

Heel eerlijk. Hij wil niet dat ik denk dat ze getrouwd zijn, want dat is niet zo. Hij stelt zich voor als Hendriks. We vragen de menukaart en daar is iets eigenaardigs mee aan de hand. De gerechten die er op staan zijn of duur, ergens achter in de twintig gulden, of heel goedkoop en dan heb je iets voor minder dan een tientje in de snacksfeer. Ik vraag de ober of je er niet iets tussenin kunt krijgen. Bijvoorbeeld: de bal gehakt uit de snacklijst en dan gebakken aardappels met groente als elementen uit de duurdere gerechten. En dat alles bijvoorbeeld op één bord. Welnu - dat kan.

¹ Het hotel in Markelo bleek later niet duurder te zijn dan het pension. In de oren van de meeste Nederlanders klinkt pension misschien goedkoper dan hotel, maar je hebt tegenwoordig ook hele dure pensions.

Als ik van het toilet terugkom zeggen mijn tafelgenoten:

- We hopen niet dat u het niet erg vindt, maar wij hebben precies hetzelfde besteld.
- Waarom zou ik dat erg vinden?

De kok maakt er iets moois van en alle drie eten we ons bordje leeg. Met al die voorbijtrekkende legervoertuigen komt het gesprek vanzelf op de bevrijding. En dan blijkt meneer Hendriks zelf anderhalf jaar in een concentratiekamp te hebben gezeten - in Duitsland. Hij hielp het verzet aan valse persoonsbewijzen en werd verraden. Tijdens het laatste oorlogsjaar kon hij met enkele anderen uit het kamp ontsnappen. Ze bereikten Hamburg en daar hebben ze zich de laatste oorlogswinter in leven weten te houden. Daarna lopend naar Nederland. Terug naar huis.

Hendriks praat uit zichzelf niet zoveel. Bovenstaande ben ik vragenderwijs aan de weet gekomen. Hij antwoordt kort en feitelijk. Daarna kijk je toch anders tegen zo'n man aan. Hij heeft iets meegemaakt waarbij elke survival of outdoor adventure in het niet valt.

- Je kunt veel meer hebben dan je denkt, zegt hij. Maar je moet mekaar helpen. Anders red je het niet.

'Stokkum' zegt de kaart. 'Stockum' zegt het plaatsnaambordje. De Hoestinkhof is een tot pension omgebouwde boerderij. De organisatie is in handen van een moeder met flink uit de kluiten gewassen zonen. Randstedelingen. Eén van de zonen brengt me naar m'n kamer. Hij laat op de gang zien waar ik toilet en douche kan vinden. Terug op de kamer blijkt achter een deur ook douche en toilet aanwezig. Erg luxe allemaal. Wat gaat me dit kosten? De prijslijst vermeldt f 42,- per persoon per nacht plus een 1-persoonstoelag van een tientje als je alleen op een tweepersoonskamer zit. Dat klinkt ietwat krenterig. Het tweede bed gebruik ik immers niet en van het dubbele handdoekenstel gebruik ik maar één. Je betaalt dus eigenlijk extra voor het feit dat ze heel misschien de kamer later op de avond nog aan twee mensen hadden kunnen verhuren.

Om kwart over acht wordt beneden in de pension-huiskamer koffie geserveerd, zo is mij verteld. Gratis. Na het journaal van acht uur. Geen onaardig idee. Tegen achten loopt de huiskamer vol met gasten. Meest stelletjes. Ze hebben vandaag allemaal een stukje gefietst en wisselen hun belevenissen uit.

Dan het NOS-journaal van 5 mei 1995. Nieuwslezeres Pia Dijkstra praat de beelden aan elkaar.

- Heel Nederland viert feest!... horen we. Het is overall erg gezellig. Zoals bijvoorbeeld in Rotterdam
- daar is het erg leuk. En in Wageningen neemt Z.K.H. Prins Bernard een defilé af - daar is het ook leuk. Gerard Arninkhof mag hem een vraag stellen. De zichtbaar vermoeide prins antwoordt heel beleefd. En daarna stelt Gerard hem nog een vraag, want Gerard is journalist en die kunnen geen maat houden: hoe het nu verder moet met de 5-mei viering? Vindt de prins ook niet dat...? Ja dat vindt de prins ook. Einde interview. Vervolgens de toespraak van Beatrix. Daarna:

- En dan nu het overige nieuws.

We zien beelden uit Bosnië. Daar is het niet leuk.

- En dan nu terug naar het bevrijdingsfeest in Amsterdam...

Daar is het weer leuk, zo meldt ene Henneman voor theater Carré. Dat was het NOS-journaal van acht uur. En toen was er koffie. Eén van de zonen schenkt in.

Thuis kijk ik al jaren geen TV meer. Mijn toestel heb ik bij het grof vuil gezet - daar, waar ook de meeste programma's thuishoren.

Bij het vallen van de avond maak ik nog een wandelingetje over een stille landweg. Het terrein is licht glooiend. In de verte een bosrand. De laatste boeren rijden op hun trekkers naar huis. Er fietst een meisje voorbij.

- Moi

- Moi.

The end of a perfect day.

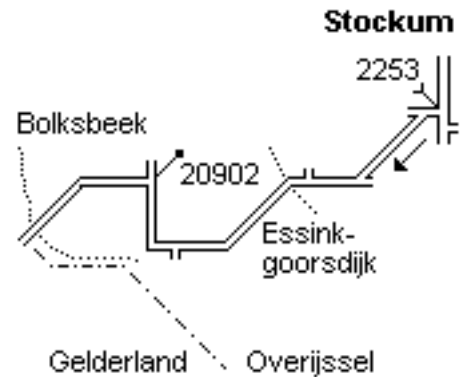
DEEL 3: GELDERLAND

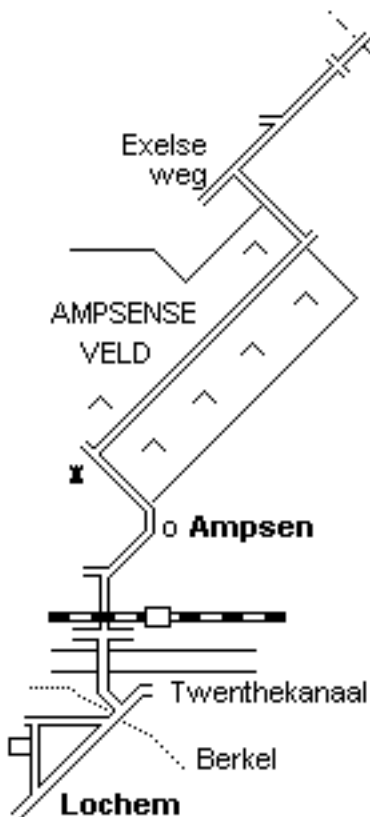
VORDEN

Voor het eerst heb ik gelegenheid om mijn Tai Ji voor het ontbijt uit te voeren - op een landweggetje onder een bloeiende pruimeboom. Zo moet het volgens de oude Chinese meesters: na het opstaan eerst Tai Ji in de buitenlucht en dan pas ontbijten.

De route. Ik verlaat Stockum over de Essinkgoorsdijk. Deze komt uit op de Visschersdijk die de provinciegrens passeert bij de Bolksbeek en daar overgaat in de Exelse weg. Gelderland. Twee stelletjes uit het pension fietsen me luid klingelend voorbij. Linksaf het Ampsense Broek in - een drassig gebied met veel muggen. Het Ampsense Veld is geen veld meer, maar een bos. Slechts hier en daar is nog een klein stukje veld over en om daar te komen klauter ik over een stapel sparren. Rust.

Een lang bospad brengt me vlak voor Kasteel Ampsen. Het Twenthekanaal, het riviertje de Berkel over en dan ben ik in Lochem.

Eerst naar de supermarkt. Stockum is niet gezegend met een bakker, zodat de gebruikelijke inkoop van twee krentenbollen er vanmorgen bij in is geschoten. Het enige eetbare dat ik van het pensionontbijt heb overgehouden is een hardgekookt ei.

In de supermarkt vraagt een kleuter zijn moeder wat er in mijn rugzak zit.

- Allemaal speelgoed, zeg ik.

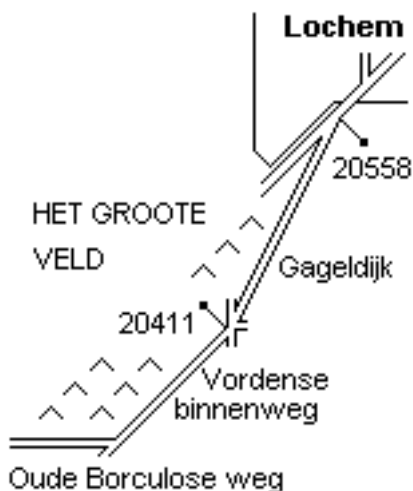
Hij kijkt zijn moeder aan.

- Ik denk een tent en een slaapzak, zegt ma. Die meneer is aan het kamperen.

Buiten op een bankje lepel ik een bekertje koude vla naar binnen.

Voor dit soort tractaties heb ik speciaal een lepeltje bij me.

Aan het marktplein zit een bakker met terras. De bevrijdingsfestiviteiten zijn in volle gang. Voor ons op een podium speelt een Big Band en daarna voorziet het programma in een modeshow. Goede plek voor een middagpauze. Vier ansichten heb ik gekocht en in het feestgedruis schrijf ik op elk daarvan een reisverhaaltje.

Normaal verstuur ik op vakantie nooit ansichten, maar als je zo alleen aan het lopen bent dan wil je af en toe wel eens iets vertellen. Dat doe ik dan op een ansichtkaart. Ze gaan alle vier naar Groningen.

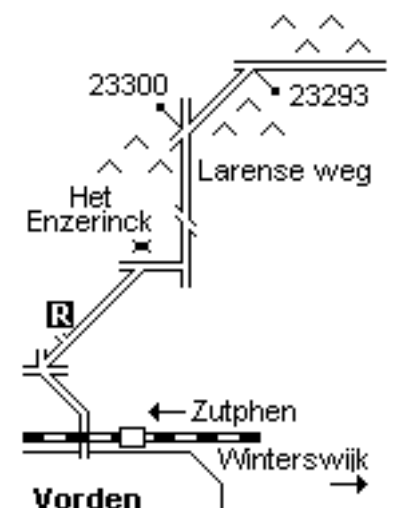
Wegen langs de bosrand hebben mijn voorkeur. Het schijnt dat meer mensen er zo over denken. Mensen lopen graag op grensgebieden: langs het bos, langs de rivier, langs de zee... Ik hou er niet van om al te lang in een bos te lopen. In een bos zie je alleen maar bomen. De omgeving is verdwenen. Alle oriëntatie ontbreekt. Je weet niet waar je bent en je weet niet hoe lang het nog duurt. Tussen Lochem en Vorden ligt een groot bos, maar voorlopig loopt de Gageldijk langs de bosrand.

Bij de Larense weg kom ik weer op het Pieterpad. Geen twijfel mogelijk. Er trekken wandelaars in allerlei formaties voorbij: alleen, met z'n tweeën en in grote groepen. Allemaal op weg naar Vorden. En allemaal hebben ze het Pieterpadboekje deel 1 (Pieterburen - Vorden) in de hand. En juist op dit kruispunt slaan ze allemaal de bladzijde om naar Kaart 45: Etappe Laren-Vorden, 3e deel. Een magistraal scenario.

Vanaf de vluchtstrook wacht ik een geschikt moment af om in te voegen en loop op beleefde afstand achter een groepje aan. We komen bij Huize Het Enzerinck en daar loopt het pad door naar kasteel Den Bramel, maar ik hou het voor gezien vandaag en pak de afslag links. Linea recta naar Vorden - de kortste weg naar een koud glas bier. Grote verbazing bij de wandelaars die achter me lopen. Ja ja, jullie zien het goed: een afvallige die van het rechte Pieterpad afwijkt!

De meeste Pieterpadlopers houden zich angstvallig aan de voorgeschreven route. Ernstige gevallen halen zelfs na het voltooien ener etappe een stempeltje bij de plaatselijke VVV - als bewijs dat ze er geweest zijn. Op vertoon van al die stempeltjes schijn je ergens op de Pietersberg een oorkonde te kunnen krijgen.

Pelgrims op weg naar Santiago de Compostela hadden ook z'n stempelboekje. Er was een levendige handel in dit materiaal. Niet iedereen had zin om zo'n eind te lopen. Als je genoeg geld had, kon je trouwens ook een pelgrim inhuren om in jouw plaats de bedevaart af te leggen. De kerk had daar vrede mee. Nu moet ik nog wel even opmerken dat je bij Kasteel Den Bramel door een hele mooie beukenlaan komt die de omweg alleszins rechtvaardigt. Zelf ga ik er morgen een kijkje nemen want ik heb me voorgenomen om een dag in Vorden te blijven.

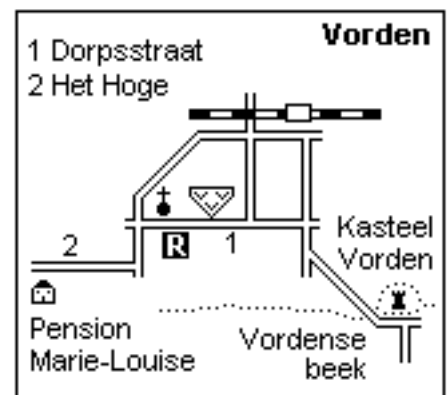

Het VVV-kantoortje aan de Dorpsstraat in Vorden is op zaterdag gesloten. Maar geen nood. Hier in Vorden denken ze mee met de toerist: ze hebben het lijstje met logeeraadressen goed zichtbaar achter het raam opgehangen. Ik noteer een paar telefoonnummers en laat hier en daar in het dorp de telefoon rinkelen. Het wordt een kamer bij de familie M. die hun huis Pension Marie-Louise hebben gedoopt. Het is een vrijstaand huis aan de rand van het dorp en vanuit mijn raam heb ik uitzicht op een bloeiende perenboom in de tuin. Daarachter ligt de ijsbaan van Vorden waar nu koeien grazen.

Vorden

De naam is afgeleid van Drie Voorden: drie doorwaadbare plaatsen in de Vordense Beek. Kasteel Vorden wordt in 1315 voor het eerst genoemd.

De avondwandeling voert langs Kasteel Vorden - een fraai gerestaureerd kasteeltje met een gracht eromheen. De gracht sluit aan op de Vordense Beek. Kasteel Vorden met bijgebouw is sedert 1977 in gebruik als gemeentehuis. Door de hoge deuren van het koetshuis zie je nu computers staan. Ooit woonde er de familie Van Vorden. Rondom het kasteel liggen mooie parken. Op deze plek kruisen het Pieterpad en het Gelrepad elkaar. Het Gelrepad loopt van Buurse naar Bennekom. Een houten wandelwegwijzer wijst naar de vier bestemmingen. Tot de Pietersberg is het nog slechts 244 kilometer.

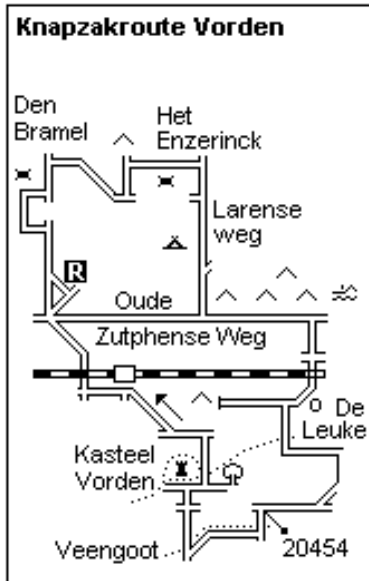
Terwijl de zon aanstalten maakt om achter de horizon te verdwijnen neem ik plaats op een bankje en rook een sigaar. Uitzicht op het kasteel en de eenden in de slotgracht. Er komen meer mensen uit het dorp hier naar toe voor een avondwandeling.

‘s Avonds drink ik een kopje koffie mee in de huiskamer van de familie M. De man heeft in de vijftiger jaren in Assen gelegen - als militair. Zijn kazerne stond aan de Witterstraat waar ik zelf rond die tijd het levenslicht zag. Ook herinnert hij zich de oefeningen op de Balloërheide.

En de vrouw des huizes? Zij blijkt de Hoestinkhof, waar ik afgelopen nacht geslapen heb, heel goed te kennen. Vrienden van haar wonen er tegenover. Dat is weer heel toevallig, maar ik kijk nergens meer van op. Stockum, vertelt ze, kent een bloeiend verenigingsleven. Het gehucht telt slechts een paar honderd inwoners en toch zijn er maar liefst drie toneelverenigingen.

Verder heeft de familie M. de afgelopen decennia van alles met Pieterpadlopers beleefd en dat biedt voldoende stof om de avond door te komen.

VORDEN – 2^E DAG

Bij het ontbijt vraag ik mevrouw M. of ik nog een nacht mag blijven. Dat mag. Zelf gaan ze vandaag op de fiets bij haar zuster op bezoek, maar ik heb de sleutel en kan er dus in. Als we het orakel in De Bilt mogen geloven is het voorlopig de laatste warme dag. Volgens de wolkenwichelaars zakt de temperatuur morgen tien graden.

In mijn linnen draagtas gaat een aansteker, doosje sigaren, foto toestel, kaart en trui en dan ben ik klaar om de omgeving van Vorden te verkennen. Nu bestaan er ongetwijfeld vele wandelingen rond Vorden, maar daar valt niet aan te komen als de VVV dicht zit. Dus heb ik er zelf eentje bedacht: de Knapzakroute Vorden.

Hier volgt de routebeschrijving:

We gaan eerst eens kijken hoe Kasteel Vorden er vandaag bij ligt. Daarna lopen we om het kasteel heen en gaan over een bospaadje verder naar de Ruurlose weg. Steek de weg over en loop naar het NS-station. Volg de spoorrails tot de overgang en sla rechtsaf de Almense weg in. In De Weppel staat een restaurantje.

Zelf arriveer ik er tegelijk met een zwerm fietsers. De gelegenheid gaat om tien uur open. De stoelen op het terras zitten met een lange ketting aan elkaar vast, maar je kunt er op zitten. Er stopt een auto en daar stapt een hele mooie jongedame uit, met hond. Indonesisch bloed, zo te zien. Eentje die de kaartenbak van Stichting Date niet nodig heeft om aan een vriendje te komen. Ze ruimt de ketting op, noteert de bestellingen en verdwijnt naar binnen om koffie te zetten. Erg toenaderingsgezind is ze niet.

Terug naar de Almense weg en dan de majestueuze beukenlaan in. Een dubbele rij hoge beuken. U komt uit bij Kasteel Den Bramel. Privé bezit. Je mag er alleen van een afstand naar kijken - net als naar de mooie serveerster. Volg het Pieterpad en betreedt de oprijlaan naar Huize Het Enzerinck. Sla voor het huis linksaf het beukenbos in.

In het beukenbos doe ik mijn Tai Ji oefeningen. Dit is geen verplicht onderdeel tijdens deze wandeling. Een jonge ree komt heel dichtbij.

Probeer nu om Huize Het Enzerinck heen via bospaden op de Larensse weg te komen. Volg deze richting Vorden. Aan uw rechterhand verschijnt een camping bij een boerderij.

Geschikte lunchplek. Ze hebben bijvoorbeeld een broodje kaas en een glas melk. Verder is er een terrasje, een speeltuintje en je kunt er kijken naar dieren en campinggasten.

Volg de Larense weg tot aan de Zutphense weg en sla daar linksaf richting zwembad. Vlak voor het zwembad rechtsaf. We steken de Ruurlose weg en het spoor over naar De Leuke - een gehucht met enkele boerderijen. Neem de zandweg richting Vorden. Loop door tot u niet verder kunt. De weg eindigt in een slagboom en een bordje 'Verboden Toegang'.

Deze weg heeft gewoon rechtdoor gelopen, maar toen kwam er een vermogend iemand die het landhuis links opkocht en de oude boerenweg afgrendelde. Slechte zaak. Achter het hek is het vol gegroeid met struikgewas en bomen. Daar is geen doorkomen aan.

Keer op uw schreden terug naar De Leuke en probeer het weggetje dat zuidwaarts loopt. Het is de weg die volgens de kaart uitkomt op de Schuttestraat. U passeert het bruggetje over de Vordense Beek en even later bevindt u zich in een weiland. Het pad is verdwenen.

Een uitgekookte boer heeft het pad bij zijn weiland getrokken. Hij heeft nu meer land en minder last van wandelaars.

Loop langs de rand van het weiland naar het zuiden. Verderop duikt het pad weer op en zo we bereiken we toch nog de Schuttestraat. Rechtsaf. Bij paddestoel 20454 linksaf. U komt bij de Veengoot. Volg deze rechtsaf tot het eerste bruggetje. Daar rechtsaf en over de oprijlaan terug naar Kasteel Vorden. Wat u daarna doet, moet u zelf weten.

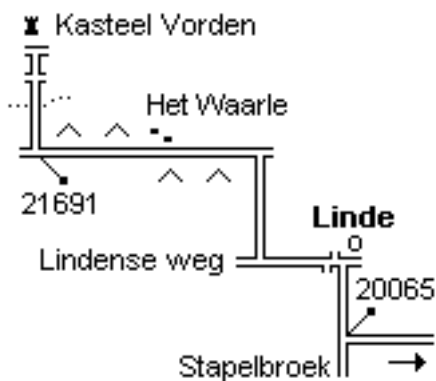
Bij het kasteel is het drukker geworden. Dagjesmensen. Ze zetten hun fiets weg en zoeken een bankje op. Er stopt een koets met paarden. Een jong stelletje laat zich fotograferen op de kasteelbrug. Ze zijn hier precies een jaar geleden getrouwd. Kasteel Vorden trekt mensen aan. Mij ook. Er zijn van die plaatsen waar je onwillekeurig steeds weer naar terug keert. Dit is zo'n plek. Ik denk dat iedereen die vanuit Vorden een uitstapje maakt, langs dit kasteel komt, of hij wil of niet. Het is er aangenaam. Als je langs het koetshuis het bos in loopt zie je links een grote lindeboom staan. Dit is de zogenaamde 'Lodewijkslinde'. Onder deze linde zou Koning Lodewijk XIV indertijd hebben uitgerust.

's Avonds bel ik met Albert - een wandelvriend. Of hij zin heeft het volgend weekend een paar dagen mee te lopen. Albert zit alle komende weekenden volgeboekt met wandelingen. Daarna vraag ik me af of ik nog iemand anders zal bellen, en besluit het niet te doen.

DOETINCHEM

- De weg naar Smaragdstad is geplaveid met gele klinkers, zei de Heks. Dus je kunt hem niet mislopen...
- The Wizard of Oz

Het Pieterpad is voorzien van een roodwitte markering en vandaag heb ik het tracé nauwkeurig aangehouden. Alleen in het bos bij Het Waarle (twee boerderijen) was ik de draad even kwijt.

Het is een maandag met weinig zon, veel wind en ik heb geen andere wandelaars gezien. Zeven aantekeningen uit mijn logboek:

1 Kasteel Vorden. Nu gaan er mensen het kasteel in en uit. De gemeentesecretarie is geopend.

2 De Lindense weg voert naar Linde. Daar is het dorpscafé - 't Lindense Proathuus - op maandag gesloten. Aan het Stapelbroek staan de hoge statige lindebomen waar het dorp zijn naam aan dankt.

3 Landgoed Het Zelle met Huize 'T Zelle. Even denk ik een restaurant in het oog te krijgen, maar het is gezichtsbedrog - een fata morgana dat je begint te zien als de koffie te lang op zich laat wachten.

4 Middagpauze in Het Zand. Blikje cassis, krentenbollen en Sultana-biscuits, die te oordelen naar de wikkeltjes langs de weg, zeer populair zijn onder wandelaars.

5 Aan de Ruurlose weg staat een ANWB-wegwijzer en deze vermeldt: De Marke. Een proefboerderij waar ze experimenteren met milieuvriendelijke melkveehouderij. Vanuit mijn werk heb ik er wel eens naar toe gebeld. De Marke bestaat dus echt. Melk. De mens is het enige zoogdier dat na de babyperiode melk blijft drinken. In Nederland tenminste. Waarom? Omdat we er zoveel van hebben? Om de boeren een plezier te doen?

6 De Pieterpadontwerpers laten de weg naar Zelhem over het erf van een boerderij lopen - Hemink op de kaart. Ik hou er niet van om zomaar bij mensen over het erf te lopen. En de mensen die hier wonen ook niet. Die hebben in de loop der jaren half Nederland voorbij zien trekken. Ze hebben er een bordje 'Verboden Toegang' neergezet en voor indringers van de andere kant staat er na de boerderij nog zo'n bordje. Ik vraag me af of het Pieterpad inmiddels een ander tracé heeft gekregen, maar als ik later het boekje (derde druk 1995) raadpleeg blijkt het pad wel degelijk over het boerenerf te lopen.

7 Zelhem. Eindelijk een herberg. Twee uur. Koffietijd.

Bovendien ligt er een Telegraaf. Vier jaar geleden overnachtte ik in Zelhem bij een vrouw van zeventig die haar moeder bij zich in huis had. Moeder was vierennegentig. Beide waren verzot op voetbal en bij binnenkomst viel ik middenin een wedstrijd om het wereldkampioenschap.

Tot zover de etappe. Nu de overnachting.

Om vijf uur 's middag loop ik de VVV van Doetinchem binnen. Ze zitten in de molen aan de Oude IJssel. Ik vraag een medewerkster om logies en ontbijt adressen.

- Die zijn er niet in Doetinchem.
- Zijn die er niet? Dat lijkt me sterk.

Ik pak het Pieterpadboekje van de plank en zoek ze op.

- Kijk, dit zijn ze.

Ik laat haar de adresjes zien. Een stuk of zes. Tja, daar sta je dan als voorlichtster.

- Die zijn zeker niet door jullie erkend, merk ik plagend op.

Ze vraagt het aan een collega.

- Ja, maar dat zijn Pieterpadadressen. Die zijn alleen voor Pieterpadlopers.
- Dat komt goed uit. Kun je me ook zeggen welk adres het dichtste bij is?

- Dat weet ik niet... zegt de eerste jongedame weer. Zo goed ben ik hier niet bekend. Ik zal het even vragen.

De voorlichtster is hier niet bekend. Haar collega is hier wel bekend. De Nieuweweg is het dichtste bij, net buiten het centrum. Ik mag hier wel even bellen.

- Jacqueline Carlier.
- Hielke Hylkema. Heeft u voor vanavond nog een kamer vrij?
- Moment. Ik zal u mijn zus geven.
- Anna Carlier.

Ze heeft nog een kamer vrij. Ze noteert mijn naam en vraagt mijn telefoonnummer.

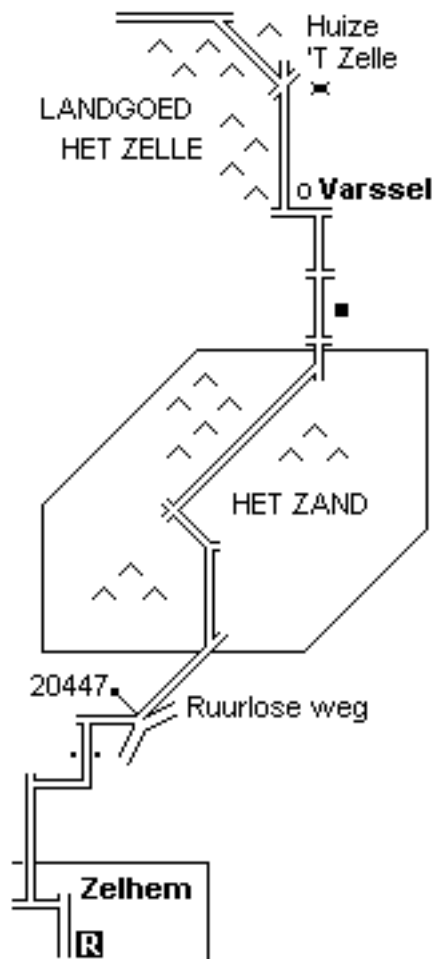
- Dat wil ik wel geven, maar veel zin heeft het niet want het is in Groningen en daar ben ik dus niet.
- Geef het toch maar. Ik vraag altijd naar het telefoonnummer. Dat ben ik zo gewend.

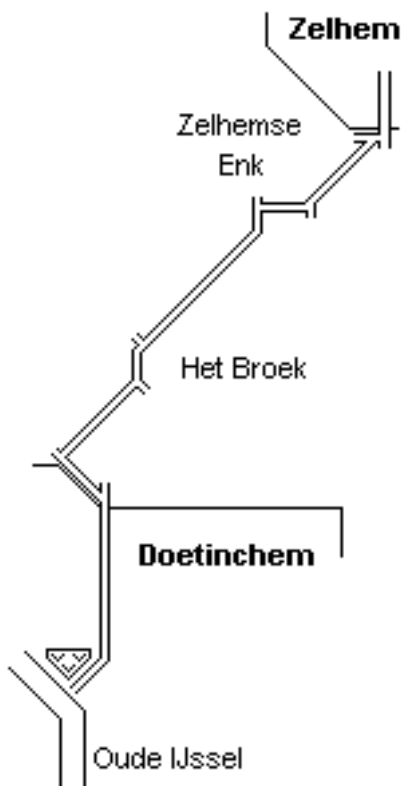
Ik geef haar mijn telefoonnummer. Het is niet geheim. Eigenaardige stad, Doetinchem.

- Nog één klein vraagje... zeg ik tegen de nietswetende voorlichtster.
- Ja?

- Heb je ook een plattegrond van Doetinchem?

Die heeft ze. En zo ga ik vol goede moed, gewapend met plattegrond, op zoek naar het huis met de twee zussen.

Anna Carlier is een vrouw van ergens in de veertig en ze schildert. Dat wil zeggen: ze is kunstschilderes. Ze praat bedachtzaam en is heel vriendelijk.

- Wil je een kopje thee?

Natuurlijk wil ik wel een kopje thee. We nemen plaats aan een tafel in een kleine woonkamer met houten vloer. Op tafel liggen een aantal fluiten. Anna heeft panfluitjes. Ze legt me uit waarom ze voet bij stuk hield met dat telefoonnummer.

- Ik vraag altijd naar het telefoonnummer. Afgelopen weekend hebben er mensen gereserveerd en die zijn niet gekomen. Ze hebben niets meer van zich laten horen en laat ik nu juist deze keer niet naar het telefoonnummer hebben gevraagd. Is me nog nooit overkomen. Vandaar.

Anna heeft haar zus op bezoek en samen zijn ze aan het schilderen in het atelier naast de woonkamer. Zus komt binnen om een kopje thee mee te drinken. Zus is een mooie vrouw en heeft een prettige stem. Zo'n stem waar je een radioprogramma omheen zou kunnen maken.

- Hielke?... zegt ze. Dat is de tweede keer dat ik die naam hoor. Ik had die naam nooit eerder gehoord en nu twee keer in korte tijd. Het nieuwe vriendje van mijn dochter heet ook Hielke. Jacqueline is getrouwd met een kunstschilder. Een beroemde. Hij hangt in Boymans van Beuningen. Ik vraag niet naar zijn naam, want daarop zou ik 'nooit van gehoord' moeten zeggen. Ik ken geen hedendaagse schilders.

Beide dames hebben het nieuwe Groninger museum bezocht en Jacqueline raakt er niet over uitgeprezen. Het is allemaal even mooi en kunstzinnig. Ze zou een goede ambassadrice voor het museum zijn. Het verbaast hen dat ik er nog niet ben geweest. Welnu: ik hou niet van musea en ik hou ook niet van wat men in het algemeen 'kunst' noemt. En waar ik vooral niet van hou is: iets mooi moeten vinden omdat anderen zeggen dat het 'kunst' is. Ik ben geen kunstliefhebber. Ik ben een natuurliefhebber. Ik zie bijvoorbeeld liever een appelboom dan een Appel. En wat moet ik met de Mona Lisa zolang er op straat vrouwen rondlopen die er leuker uitzien en bovendien nog lachen en bewegen? Kortom: ik hou niet van kunst. Ik hou van echt.

Maar dat zeg ik allemaal niet. Dit lijkt niet het goede moment.

Ik krijg een slaapkamer toegewezen. Twee bedden vullen de kamer geheel. En toch staan er ook nog een grote weegschaal, een manshoge spiegel en een kapstok voor vijf personen. Om in te ijsberen is de kamer minder geschikt. Aardig is het zakje lavendel onder het kussen. Op het nachtkastje ligt een mapje waarin je kunt schrijven hoe leuk je het hier vond. Het valt niet mee om van die verhaaltjes iets origineels te maken. Ik schrijf die stukjes alleen als ze me onder schot houden.

Op de overloop heeft Anna Carlier allerhande kunstwerkjes uitgesteld: ansichten, gedichtjes, schilderijtjes en ander klein grut. Ze zijn te koop. Anna's winkeltje voor de mensen die blijven slapen. Veel christelijke motieven. Een bijzonder gezellig adresje.

Anna beveelt me een eetcafé aan: Café Jansen aan de Westerweg. Een nieuw café dat oud is ingericht. Ze hebben speklapjes als goedkoop dagmenu. Ik ben niet dol op speklapjes, maar gok er op dat er naast die lapjes nog voldoende ander eten op het bord ligt. Dat blijkt inderdaad het geval.

- Waren de speklapjes niet goed?
- Ik ben er niet aan toe gekomen.

Germanen

ger = speer, man = man

Mannen met speren.

Doetinchem ligt aan de Oude IJssel. Heel vroeger was dit de echte IJssel. Toen hadden Rijn en IJssel elkaar nog niet gevonden. Beide rivieren bereikten de zee op eigen gelegenheid. De Romeinen hebben vlak voor het begin van onze jaartelling Rijn en IJssel met elkaar in contact gebracht door het graven van een kanaal. In die tijd verbleef in deze omgeving de succesvolle Romeinse veldheer Nero Claudius Drusus (38 vC - 9 vC), stiefzoon van keizer Augustus. Hij was belast met de verdediging van de noordgrens van het keizerrijk tegen invallende Germanen.

De Rijn was de bestaande noordgrens, maar Drusus speelde met de gedachte deze grens te verleggen naar de Elbe. Hij zou het kanaal hebben laten graven om zijn vloot via Flevomeer en Waddenzee naar de monding van de Elbe te kunnen manoeuvreren. Het kanaal liep tussen Arnhem en Doesburg, daar waar nu de IJssel stroomt. In de Romeinse literatuur staat het kanaal bekend als de Fossa Drusiana - de Drususgracht. De IJssel heette Isala en de Rijn noemden ze Rhenus. Niet dat de Romeinen deze namen hebben bedacht, maar ze waren wel de eersten die ze opschreven.

In 12 vC ondernam Drusus zijn eerste poging om de Germanen vanuit het noorden te bestoken. Hij kreeg hulp van de Friezen die bij die gelegenheid tevens belastingplichtig werden gemaakt. In feite behoorde het huidige Noord-Nederland van 12 vC - 28 nC tot het Romeinse Rijk. In 28 nC kwamen de Friezen in opstand omdat ze steeds meer belasting moesten betalen. Daarvoor al hadden de Romeinen verdere veroveringspogingen gestaakt en zich beperkt tot verdediging van de Rijn grens.

Drususgracht

Een tijdlang dachten wetenschappers dat de Drususgracht tussen Rijn en Utrechtse Vecht gelegen heeft, maar tegenwoordig houdt men het weer op de Rijn-IJssel verbinding.

Des te verder je naar het zuiden loopt, des te meer kom je tegen van de Romeinse nalatenschap: in landschap, wegen, plaatsen, gebouwen namen, talen en gebruiken. Een verrassend groot deel van wat je in hedendaags Europa ontmoet, is terug te voeren tot de dagen van het Romeinse Rijk - tot de eerste eeuwen van onze jaartelling. Dat vind ik opmerkelijk. Vandaar dat ik me in dit reisverslag uitstapjes naar de Romeinse tijd veroorloof, om te proberen wat ik in het heden zie vanuit het verleden te verklaren.

Slag in Teutoburgerwoud

In 9 nC werd de Romeinse veldheer Publius Quinctilius Varus met drie legioenen in het Teutoburgerwoud door de Germanen vernietigend verslagen. Dat was het einde van het Germaanse avontuur.

's Avonds in bed lees ik in Pelgrim zonder God van Herman Vuisje. Stond beneden in Anna's boekenkast. Vuisje beschrijft de tocht van Santiago de Compostella naar Amsterdam. Hij wil alleen lopen en loopt dus tegen de stroom in. De titel vermeldt '...zonder God', maar het is moeilijk een pagina te vinden zonder religieuze verwijzing.

Beneden praten de zusjes op gedempte toon door tot diep in de nacht.

SPIJK

's Morgens vroeg klinkt er een panfluitconcert door het huis.

- Je kunt aardig spelen... zeg ik tegen Anna als ik beneden kom.

- Dat was een plaat. Zo goed kan ik het nog niet.

Foutje. Van fluiten heb ik geen verstand. Anna neemt tegenover me plaats aan de ontbijttafel. We eten samen, begrijp ik. Op mijn bord ligt een halve grapefruit met een lepeltje. Dat sla ik over. Mijn gastvrouw is aanhangster van Een leven lang fit en dat betekent: 's morgens alleen fruit.

- Helpt het?

- Ja, het bevalt me heel goed. Ik ben al in drie jaar niet ziek geweest.

- Dan helpt het. Zelf doe ik aan Tai Ji.

- Heb ik ook gedaan. Drie jaar lang. Maar ik ben alles weer vergeten. Ik oefende thuis ook niet.

Toevallig. Zoveel mensen zijn er nu ook weer niet die les in Tai Ji hebben gehad. We krijgen het over religie. Anna gelooft er in en het is een bron van inspiratie in haar schilderwerk.

Jacqueline is ook wakker geworden. Ze komt er bij zitten en vraagt waar ik naar toe ga.

- Weet ik nog niet. Naar het zuiden.

- Maar hoe lang blijf je dan weg?

- Weet ik ook nog niet. Een maand, misschien een paar maanden.

- Goh, Anna, hoor je dat. Hielke blijft misschien wel een paar maanden weg!

Zelf zijn de zussen geen wandelaars. Wel zijn ze met z'n tweeën eens een stukje richting Zelhém gelopen, om te kijken waar al die mensen toch vandaan kwamen.

Een leven lang fit

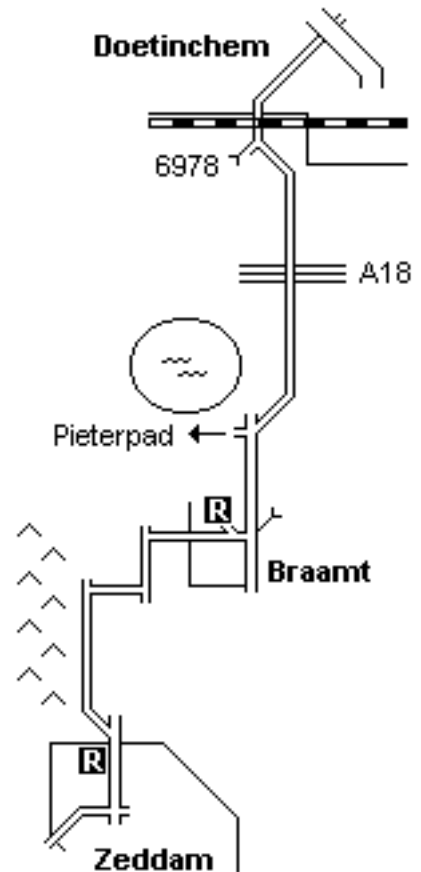
Veel fruit. 's Morgens zelfs alleen maar fruit om de maag op adem te laten komen.

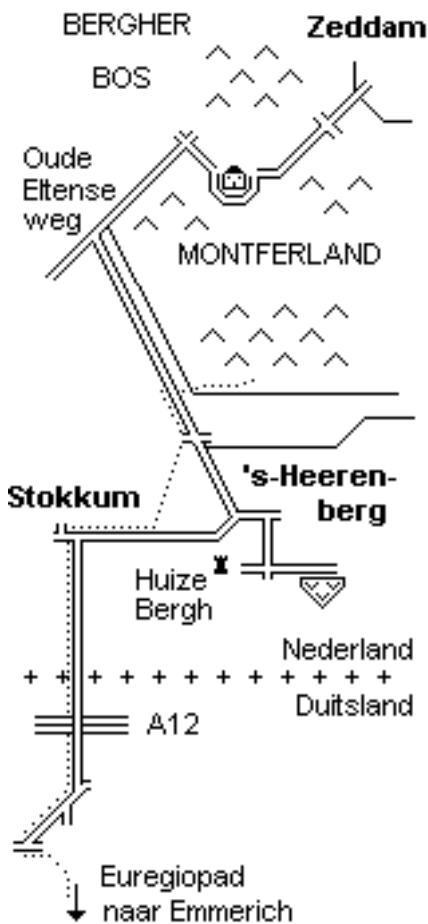
Eén vast voedingsmiddel per maaltijd: eet niet tegelijk eiwitten (vlees) en zetmeel (aardappels).

Vermijdt zuivelprodukten. Melk is heel slecht! Ons lichaam is niet berekend op de afbraak van koe-eiwit (caseïne).

-Een leven lang fit. Harvey en Marilyn Diamond

In het Pieterpadtraject laten ze je tussen Doetinchem en Spijk drie uur achtereen door het Bergher Bos lopen - van de Hettenheuvel tot Hoch Elten. Daar heb ik geen zin in. Ik kies een route over Braamt, Zeddám en 's-Heerenberg. Daarbij speelt het vage plan om via Kleve door te steken naar Gennep. Dat scheelt een etappe.

Het weer. Het weer is mistroostig en bij het verlaten van Doetinchem vallen de eerste spatjes. In Braamt gaat Café Peeters pas om twaalf uur open. Ik doe Tai Ji bij een verlaten schaftkeet op een heuvel in het Zeddammerbos en vind een hotel-restaurant aan de rand van Zeddum. Een hotel met oude mensen. Het is er warm en ik verbrand m'n tong aan een stuk appelgebak - te lang in de magnetron gelegen. Zeddum heeft nog veel meer hotels, zie ik later, en ook wel een aardig centrum.

Vanuit Zeddum probeer ik de verbinding te vinden tussen het Pieterpad en het Euregiopad. Lukt niet zo goed. Het begint nu echt te regenen en voor het eerst komt de poncho er aan te pas. Een klimmetje naar Hotel Montferland en dan sla ik, bij gebrek aan markeringen, een paadje in dat me wel goed lijkt. Alras blijkt dat ik verkeerd zit. Verdwaald in het bos van Montferland.

Ik heb geen zin om terug te keren. Zou ik weer die heuvel op moeten. Juist als ik erover denk mijn kompas maar eens te raadplegen, duikt er een bruidspaar op. De bruid en bruidegom zijn hier om kiekjes van zich te laten maken. Kiekjes in de regen. De uitleg van de bruidegom brengt mij weer op het rechte pad en dat is hier de Oude Eltense weg.

Alleen in het bos in de regen. Dat is niet gezellig. Maar als ik eenmaal buiten het bos ben, klaart het op. Ik eet een krentenbol en volg de Vossenweg langs de bosrand naar 's-Heerenberg.

's-Heerenberg. Het stadje ontstond rond het kasteel van de heren van Bergh. Het kasteel staat er nog. Het dateert uit de 13e eeuw en het Bergher Bos hoorde erbij. In 1379 kreeg 's-Heerenberg stadsrechten. Het is een mooi stadje met smalle middeleeuwse straatjes. Ik ga naar de VVV om te kijken of ze een kaart hebben van het stukje Duitsland tussen hier en Gennep. Hebben ze niet! De VVV heeft geen nauwkeurige kaart van het gebied dat twee kilometer verderop ligt...

- Zo'n kaart bestaat niet... zegt de medewerker.

Maar hij heeft ongelijk. Twee dagen later zie ik de kaart liggen in een eethuisje te Milsbeek. Een Radwandrkaart 1:50.000 van de Kreis Kleve, te bestellen bij de stad Kleve. Bij terugkeer in Groningen heb ik de VVV in 's-Heerenberg een briefje gestuurd om ze hierop attent te maken. Ik droog op in een café ergens op de hoek van de straat waar ze ook Zimmer frei hebben. Aantrekkelijk adresje, maar het is nog vroeg in de middag en ondertussen is het droog. Waar zal ik eens heen gaan? Zonder goede kaart zie ik van de voorgenomen doorsteek af. Ik verleg mijn bestemming voor vandaag naar Spijk en bij een warme chocolademelk stippel ik de route uit.

Euregiopad - Noaberpad

Het Euregiopad loopt van Emmen naar Emmerich, door de grensstreek. De naam Euregio kan alleen door een ambtenaar verzonnen zijn. Inmiddels is de naam herzien. De wandeling heet nu het Noaberpad en loopt van Nieuwe Schans naar Emmerich. Er hoort een fraai boekje bij met kaarten en foto's in kleur.

Ik loop de stad uit via het Nachtegaallaantje. Stokkum. Dat is de tweede Stokkum binnen een paar dagen. Linksaf en dan de Duitse grens over. De weg voert over de A12 naar Borghees (een restaurant). Daar slaat het Euregiopad linksaf naar Emmerich. Ik loop rechtdoor naar Hüthum. Het loopt een beetje unheimisch in dit gebied. Alsof ze elk moment kunnen beginnen te schieten. Er jagen donkere wolken voorbij die de sfeer nog grimmiger maken.

De VVV-kaarten laten het afweten zodra je de grens over bent. Dan wordt de informatie plotseling uiterst summier. Raar is dat.

Stokkum

Afgeleid van Stockheem - een blokhut, opgebouwd uit horizontale ronde boomstammetjes.

Stokhem bestaat ook - aan de Geul bij Wijlre. Ook in België ligt een Stokkem, aan de Maas ter hoogte van Sittard

Hüthum is mijn eerste buitenlandse plaats tijdens deze wandeling. 'Waarvan akte' denk ik en wil een foto maken van het bekende gele plaatsnaambordje met de zwarte letters. Maar alleen het plaatsnaambordje is wat mager. De kerktoeren wil ik er ook bij op hebben en daarvoor moet ik de weg af naar een terreintje waar rommel ligt. Uit het huis ernaast komt een vrouw naar buiten stuiven.

- Was machen sie dort?

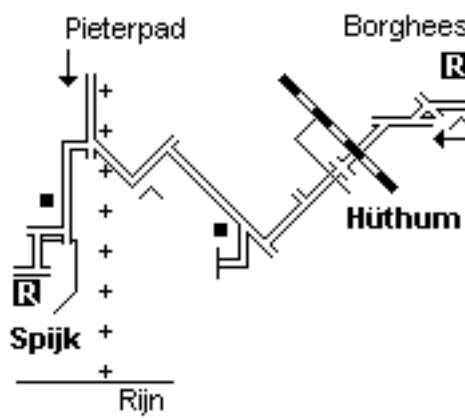
- Ich nehme ein Foto.

Of is foto vrouwelijk, denk ik bij me zelf, dan had het eine moeten zijn. Lastig taaltje.

- Und wafür machen Sie das?

- Für mein Vergnügen.

Het mens denkt warempel dat ik de schroothoop naast haar huis sta te fotograferen. Daar hebben ze al een hoop narigheid mee gehad, betoogt ze. Ik probeer haar uit te leggen dat ik hier niet met rugzak en al naar toe gelopen ben om haar schroothoop te fotograferen. Ze gelooft het maar half. Ze denkt aan een slimme journalist in vermomming. Bovendien sta ik op haar grondgebied en dat wil ze niet hebben. Mijn eerste buitenlandse confrontatie. Met een boze heks. Maar de foto is gelukt! Hüthum, Stadt Emmerich, Kreis Kleve, Zollgrenzbezirk.

Ik had mij een wandeling over de dijk langs de Rijn voorgenomen, maar de weg die de kaart aangeeft bestaat niet meer en op de dijk lopen schapen. In Nederland zou ik over het hek geklommen zijn, maar hier in den vreemde hou ik me in. Ik neem de weg langs de Ufterhof. Via uitgestorven weggetjes kom ik weer bij de grens. Opgelucht passeer ik grenspaal 661. Het was een naargeestig stukje Duitsland.

Ik klop aan bij boerderij de Wardshof voor een overnachting. Alleen de knecht is thuis. Hij vraagt of ik van te voren gebeld heb. Nee, ik heb niet gebeld. Nou, dan weet hij het verder ook niet. In Spijk zit alles dicht. Ik zet m'n rugzak tegen de pui van Herberg De Smid om uit te rusten. Er draait een landrover het erf op en een vrouw begint inkopen uit te laden. Zo te zien heeft ze iets met het café te maken.

- Weet u ook of je in Lobith ergens kunt overnachten?

- Nee, maar als je wilt kun je hier wel overnachten. We hebben een kamer voor Pieterpadlopers. Het is natuurlijk niet al te luxe, maar...

- Maakt niet uit.

We stappen de herberg binnen, die ondanks het bordje 'Gesloten' gewoon open blijkt te zijn. Terwijl de waard mij een drankje inschenkt, brengt zijn vrouw de logeerkamer in gereedheid. Het is een grote kamer met een stretcher. In een hoek staan de instrumenten van de Spijkse fanfare. De waard zelf speelt tuba. Hij doet het even voor. Vrolijke man van een jaar of veertig. Heeft in Groningen de Sociale Academie doorlopen, werkte met gevangenen in Balkbrug en heeft nu dit café in Spijk.

- Ik zou een uitsmijter voor je kunnen maken.

- Dat is goed.

Hij maakt een uitsmijter. Het is voldoende om de eerste honger te stillen. Maar beter iets dan niets. In het café lopen drie kinderen rond. Er zijn geen andere gasten. De cd-speler blijft geregeld hangen en wordt met een krachtterm weer op het goede spoor gebracht. Een gezellig huishouden. 's Avonds ben ik de enige gast. Pa is op stap met de biljartclub. Moeder en zoon kijken TV en bekvechten over wie er afwast en theezet. Buiten regent het.

- Dinsdagavond is het hier altijd heel rustig...

Af en toe is er wat aanloop. Mensen die een pakje sigaretten, een fles frisdrank of een slaatje willen hebben. Een jochie komt binnen voor een pakje Camel (voor z'n moeder) en een zakje chips (voor hemzelf).

- De Camel is op. Bel maar even met je moeder of Stuyvezand ook goed is.

Jochie belt. Stuyvezand is ook goed. Jochie verdwijnt door klingelende cafédeur met Stuyvezand en chips.

Ik maak nog een ommetje over de dijk - in de regen. De Rijn komt bij Lobith ons land binnen, zo heb ik op school geleerd. Dat moet zijn: Spijk. Lobith ligt niet eens meer aan de Rijn sinds men in 1776 het Bijlands Kanaal gegraven heeft om tussen Tolkamer en Millingen een rivierlus af te snijden.

